كلا ان كتاب الابرار لفی علیین

الحمد للہ کہ بتائید ایزد کردگار این جواہر ابدار و درر شاہوار
گلستان سخن را تازہ بہاران من الشعر لحکمۃ را یادگار مثنوی

مقصد الابرار

نتیجہ فکر جناب مولوی شاہ محمد عزیز اللہ عرف محمد ولایت علی
ابن منشی محمد یحیی علیخان رحمۃ اللہ علیہ صفی پورے

در مطبع عمدۃ المطابع لکھنؤ محلی بطبع شد

حکمتِ عنوانِ بیانِ حکیم — بسم الله الرحمن الرحیم
نقطهٔ آغاز خطِ مستقیم — بسم الله الرحمن الرحیم
منبعِ انهارِ ریاضِ نعیم — بسم الله الرحمن الرحیم
حمد خداوند خبیر و علیم — بسم الله الرحمن الرحیم
سورهٔ الحمد که بعد آمده — قاطعِ هر نحس ز سعد آمده
هفت صفت را تلاوت نشان — هفت یم از هفت قراءت روان
سبعِ مثانی ز صفاتش به غور — هفت فلک از بر کاتش بدور
هفت ونهِ هفت ستاره ازو — خیره ز هر هفت نظاره ازو
قلزمِ اِیّاکَ عجب قلزمیست — آه کزین ورطه برون راه نیست
هر دو جهان گشته درین بحر غرق — مهر ز غربش نبرد ره بشرق
نی نیّ آوخ زچنین سخت کرب — زانکه نه شرق ست هویدا نه غرب
آه نمی نیز درین بحر نیست — بحر به تجنیس بجز نحر نیست
عقل شتابد به سکون وشتاب — تر نکند لب به نمی از لُباب
بسکه نه گردد دهنِ تشنه تر — العطش گفته شود تشنه تر
سالکِ این راه به آوارگی — پای به سنگ از سر بیچارگی
پاک روان با نفسِ سوخته — دل به تب وتاب بر افروخته
کیست که این ره به قدم میرود — آه که از دل به قدم میرود
راه کجا راه نورد از کجا — همّت مردانه چو مرد از کجا
خون ز دل ودیده برون میکشند — موی کشان سوی جنون میکشند
نی به زمین نی به فلک میرود — قطره زنش بی سر و پا میدود
توشهٔ این راه بجز آه نیست — جز نفسی همدم این راه نیست

بسم اللہ الرحمن الرحیم

وصلی علی سیدنا محمد و آلہ الکریم

عنوان کتاب مزین بحمد الٰہی و موقع بمحمدت نامتناہی و موشح بمعرفت آفریدگار سپیدی و سیاہی و معنون بثنای کبریای پادشاہی تقدس و تعالی و جل و علا

آمده طغرای کتابِ کریم
آیۂ محکم زکلامِ قدیم
اصل فیوض و برکاتِ عمیم
روشنیِ قبۂ عرشِ عظیم
حرزِ پناہندہ ز نارِ جحیم

بسم اللہ الرحمن الرحیم
بسم اللہ الرحمن الرحیم
بسم اللہ الرحمن الرحیم
بسم اللہ الرحمن الرحیم
بسم اللہ الرحمن الرحیم

با خبر اِسنے کہ خبر یافتند
ہوش نداند کہ چہ دریافتند

بے سروپا یانِ سراپا اثر
چشم فروبستہ و صاحب نظر

دیدہ وران زنظارہ نفور
نور و منور شدہ از نورِ نور

ہر کہ ازان شعشعہ نوے نیافت
مرتبۂ قرب و حضورے نیافت

باش کہ تا آنکہ توئی اے عزیز
ہیچ ندانی ز دوئی اے عزیز

حمد بہ مناجات اول

اے ز تو نیرنگِ جہان آشکار
ذاتِ تو بے رنگ بہر روزگار

اول اسمائے تو آمد احد
مبدء توحید ازل تا ابد

اے ز تو خورشید درخشان شدہ
اے کفِ خاکے ز تو انسان شدہ

اے تو منزہ ترا ز ماو آمدہ
بے من و تو در من و تو آمدہ

اے ز تو ہر قطرہ بموجِ دگر
اے ز تو ہر ذرہ با وجِ دگر

اے دمِ آدم ز تو معجز نمائے
مشت غبارے ز تو گردون گرائے

اے ز تو ابرے گہر پاشیے
قطرہ زن از امرِ تو چون ماشیے

اے بتو یک رنگ نوائے ہزار
اے بتو گم گشتہ ہزاران ہزار

سر بکلاہ تو چہ خلق و چہ امر
تازہ و تر از تو زیخ تا بحر

انجمنے ساختہ انجم ز تو
مردمیے یافتہ مردم ز تو

روے ہمہ سوے تو از طاعتے
سوے ہمہ روے تو ہر ساعتے

کیست بجز تو کہ جہان داورست
پرورشِ تست کہ جان پرورست

اے تو جہاندار و جہان آفرین
از تو جہان و ز جہان آفرین

راہ تو گم کردہ ام اے رہنمائے
از کرمت سوے خودم رہنمائے

نفس که بر خود تند از نقش زور — خود بگداز آید ازین راه دور
روز و شب از گردشِ هر بام و شام — گرد سپید و سیهش زیرِ تام
آب روان شد چو نمی یافت زو — جان نه فزودے چو نمی یافت زو
آمده زین پاک روے برسرآب — ورنه به آبے نه بُدے چون سراب
خاک ازو صیقل زنگ آمده — در صورِ رنگ برنگ آمده
گر نه نهادے برهش سرزمین — زلزله گفتیش که میدان همین
باد ازو بادِ مسیحا شده — دامنِ او روح چمنها شده
از نفسش کامروا آمده — ورنه بدے سر به هوا آمده
آتش ازو روشنیے یافته — خانه بخانه شده و تافته
تاب و تبش ساخته خاکسترش — کرده ز خاکسترِ او بسترش
دورتر از انچه نماید بوهم — پاک تر از هرچه در آید بفهم
هرکه به تنزیه ازو حرف زد — کون و مکان هر دو بیکطرف زد
ملکت او بے جهت و بے زوال — عزّ و جل لم یزل و لا زوال
داور دارا ز همه بے نیاز — گم شدهٔ معرفتش اهلِ راز
روز زشب کرد زشب کرد روز — کرد یکے نیّر گیتی فروز
قطره آبے که چماشے بود — ریزش آن رشحه زباشے بود
ناطق و مدرک شود از حکم او — وز یم هر کار کند جستجو
آه که در کنه گمارد نظر — از خود و از علت خود بے خبر
معرفتِ او نه حدِ آدمی ست — بلکه فزونیش بو اقع کمیست
نکته زنے سدره آمد به بین — کنه بعینه گنه آمد به بین
اے من و تو در سخنش هرزه لاے — کم زن و شوریده سروژاژ خاے

روزی مقسوم ز خوان تو خورد / عمر بسر برد درین دستبرد
چون ز قضای تو بہ پیری رسید / بر در پاکت بہ فقیری رسید
باز مگردانش ز درش اے کریم / اے تو کریم و کرم تو عمیم

حمد بہ مناجات دوم

اے تو بہ وحدت علم افراختہ / علم تو این جملہ علم ساختہ
بس کہ حدوث است ظہور قدم / در رہت اول قدم آخر قدم
نے ازل از اول تو آیتے / نے ابد از آخر تو غایتے
اول و آخر ز ازل تا ابد / نکتۂ کن آمدہ نزد خرد
این ہمہ اسما کہ ہویدا شدہ / ہم ز نمودار تو پیدا شدہ
ذات تو بیرون ز خیالات ماست / دور ز حالات و محالات ماست
ہرچہ بسنجد خرد نکتہ سنج / افگندش سنگ زن او برنج
سنجۂ خود چون کندش سنگریز / آب شود زہرۂ آن خاک بیز
محو تو ہر دیدہ کہ بینا شدہ / جاے تو ہر سینہ کہ سینا شدہ
داور یکتاے کہ پاک از دوئی / آنکہ بدانستہ ترا ہم توئی
کیست بجز تو کہ بداند ترا / عقل ستودن نہ تواند ترا
من کیم آلودہ بہ چندین گناہ / ذنب وچون شام سیہ روسیاہ
با ہمہ زشتی چہ ستایم ترا / من چہ کس و چیست ثنایم ترا
در خور آنم کہ پناہم دہی / خط امانی ز گنہ ہم دہی
عاقبت آنم کہ نشانم نبود / از عدم آوردہ یم اندر وجود
ساختی آمادہ ز بہر روزیم / پیشتر از ہستی من روزیم

روزی من تا بدو روزی بتست
وین همه هنگامه فروزی زتست

می کشد این نفس سوی آتشم (عمر۱۲)
هم تو رهائی ده ازین سرکشم

هستیِ من چیست همه نیستی
بی خبر از حالت من نیستی

آه چه آید ز چنین هستیی -
سگ (گنبد۱۲) نفسم به زبردستیی

ای تو پناه بندهٔ هر عذرخواه
مامنِ کس نیست جز این بارگاه

ای تو ز کردارِ همه بی نیاز
چارهٔ کارِ منِ سرگشته ساز

بندهٔ درمانده ام ای کردگار
از خود و از روی سیه شرمسار

هر که بدرگاهِ تو عذر آورد
رحمت تو پردهٔ او کی درد

موی سیاهم به سفیدی رسید
روی سفیدم به سیاهی کشید

دیو (ابلیس۱۲) بترسد ز گنهکاریم
جز تو که پرسد به چنین خواریم

در خور آتش زهو اگشته ام
دیده به خونِ جگر آغشته ام

پیری و ناپاکی و چندین گناه
آه ازین حالِ زبون آه آه

ای که به جان همنفس و همرهی
از دل و از دیدهٔ من آگهی

جز تو خدایا که نوازد مرا
طاهر ازین رجس که سازد مرا

چون بکرم نقشِ من آراستی
با همه خوبی که همی خواستی

ساختی این پیکرِ انسانیم
آئینه کردی ز هر آیانیم

منفعلم روزِ قیامت مکن
مسخ ازین شکل بشامت مکن

نامم از اسمای تو دارد شرف
مرحمتی۱ کن که نگردم تلف

از صفتِ ذاتِ تو آمد عزیز
یافته تشریف با لله نیز

آمده ام بر درت امیدوار
بنده گنهکار و تو آمرزگار

هر که تنش زنده شد از جانِ تو
یافته هر نعمت از احسانِ تو

نیست بجز بارگهت ماسنے — از پئے توبہ شکنی چون منے
پر گنہے رُو سیہے گمرہے — بے ہنرے بے خردے ابلہے
نامہ سیاہے وستم پیشۂ — غافل و یک سُوز ہر اندیشۂ
بارگہ قدس تو از کبریا — رو نہ کند بندۂ درماندہ را
روبکہ آرم کہ خدایا فتم — بارگہ پاکِ ترا یافتم
بارگہ رحمتِ جود و عطا — بارگہے خط کش سہو و خطا
بارگہ مغفرت و مرحمت — بارگہے ماحیِ عصر معصیت

حمد بمناجات سوم

اے ز تو ہر بحر بموج آمدہ — موج ز ہر بحر باوج آمدہ
اے ز تو ہر اختر تابان تاب — اے ز تو ہر گوہر غلطان آب
اے ز تو ہر خانہ خدا خانۂ — اے ز تو ویرانہ چو کاشانۂ
اے ز تو ہر گل بدگر رنگ و بو — رنگ دگر بوے دگر چار سُو
اے ز تو ہر دشت خیابان نما — اے ز تو گلزار بیابان نما
اے ز تو نہ چرخ بپا بے اُسس — اے ز تو ناشی شدہ چار اسطقس
اے ز تو ہر آشتے و ر... فتے — اے ز تو حرزے بپے ہر آفتے
اے ز تو آغاز شیونِ قضا — اے ز تو انجام شیوعِ جزا
اے ز تو ہر جزو چو کُل تازہ رو — اے ز تو ہر خار چو گُل در نمو
گر دو جہان حکم تو برہم زند — کیست کہ از چون و چرا دم زند
ہر کہ بتوحید ثنا یت کند — عفوِ تو شادش بعنایت کند
اذنب عبدی بکرم شانِ تست — معذرت ما ہم از احسانِ تست

ره بنمودی به دو جویم ز شیر | شد و هدیتاه ز رحمت بشیر
وای که هر لحظه نجویم ترا | هر نفسی حمد نه گویم ترا
پس چو بعنایت شدم شاد کام | آبخورم داد از انعام عام
چون به شباب آمدم از عنفوان | هوش بیفزودیم از امتنان
داشتیم زنده به ناز و نعیم | تا برساندی به سنین هرم
هستیم از تو همه نعما ز تو | وین همه بخشایش یغما ز تو
قدر عطایای تو نشناختیم | عمر گرامی همه در باختیم
عهد جوانی به تباهی گذشت | جمله در اعراض مناهی گذشت
آه که اکنون شده‌ام سال خورد | حیف که بی خوف ترم هیچو خرد
آوه ازین حالت آشوب ناک | یارب ازین معصیت وانهماک
کافر نعمت که بود هیچو من | داور من منفعلم از تو من
بنده پیرانه سرم ای کریم | از کرم خود مفگن در جحیم
گرچه سیه کارم و بس تیره روز | خاک من خسته در آتش مسوز
گفته از لطف انا عند ظن | نیک به خود ساخته ظن من
ظن من آن است که دین منست | انت غفور بیقین منست
لطف تو چون سوی توام رهنماست | ظن مرا کن بهمان لطف راست
من همه جرم و تو خداوندگار | عفو کن و درگذر و درگذار
ای ز تو توفیق انابت مرا | خوش خبری ده ز اجابت مرا
چون بکند حکم تو بی جان مرا | زندگیی بخش بپایان مرا
آمده ناپاک عزیز تباه | با همه خواری به چنین بارگاه
باز نگردد ز درت نا امید | روی سیاهش بکرم کن سپید

ح [illegible] ۱۲۱

آرایش نظم در نعت سید کائنات خواجۀ پاکذات ذریعۀ نجات شفیع العرصات وسیلۀ آدم و بنی آدم نتیجۀ آفرینش هجده هزار عالم درة التاج انبیا و اولیا حضرت محمد مصطفی صلی الله علیه و علی آله و اصحابه البررة الاتقیا و اولیاء امته و جمیع الاخیار و الاصفیا

احمد مرسل که جهان خاک اوست — عقل کل آسیمه ز ادراک اوست

ختم رسل خواجۀ کل مصطفی — شمع فروزان سبل مصطفی

روشنی انجمن خاکیان — چشم و چراغ همه افلاکیان

مردمک دیده هر مستنیر — مرکز هر دائرۀ مستدیر

هادی امت به ره مستقیم — نور لقد جاءکم روف رحیم

وحدت او سوخته تثلیث را — آدم ازو داده خبر شیث را

موقت آموخت ازو جبرئیل — آتش ازو گل کده شد بر خلیل

نوح چو از جودش امان جسته بود — کشتی او کرده بجودی ورود

مستی داود بدان زمزمه — بود ز بیتابی شوقش همه

واله او تارک لا ینبغی — ملک سلیمان به نگاهش بغی

عیسی مریم چو ازو دم زده — جانی ازو یافته هر غمزده

خوبی یوسف که زبان زد شده — گرمی بازارش از احمد شده

دیدۀ یعقوب کزو خون چکید — پرتو او در رخ یوسف بدید

هرچه نمائی ز نمودار او — تا همه آئینۀ انوار او

شام و سحر گشته ازو جلوه گر — شش جهت از هستی او بهره ور

گر تو به توبه نشوی رهنماے / کس نتواند که بیارد بجاے
بندهٔ خود را چو ندامت دهی / خلعتِ عفوش به کرامت دهی
می دهد امید مرا این ندم / منتظر مغفرتم از کرم
چشم براهم که چو وقتم رسد / حکم خلاصِ تو ز مقتم رسد
چون بمواسات نویدی زتست / با همه آثام امیدی زتست
عارفِ سرمست زعرفانِ تو / حضرتِ خادم زمحبانِ تو
کرد مباهے به عزیز اللهم / عزتم افزود با مرِ اهم
مرحمتش بود که راهم نمود / لیک سلوکِ رهش آسان نبود
آه که گاهے نه نهادم درست / باز نمادم ز شرورِ نخست
صورتِ او نیست مگر نورِ تو / نورِ تو در صورتِ او روبرو
از پیِ او بخش بمنت مرا / خاک درش ساز به رحمت مرا
کیستم از خود لستم مبتلا / نفسِ بدم کرده به غم مبتلا
کیستم از پاے در افتادهٔ / دل به هوا و هوس وادهٔ
کیستم آواره و بے چارهٔ / صفر نه دارد ز بهر آبا رهٔ
بندهٔ ناچیز سر افگندهٔ / خوار تر از جرم ز هر بندهٔ
کرده جفا بر خود و بر جانِ خود / بے خبر از خواریِ ایمانِ خود
چاره ندانم بجز این لے اله / کز تو بدرگاه تو جویم پناه

پیش تو آرم به چنین داوری
سید عالم به سفارشگری

خم زند آتش ز چنین امتے (بگزارد)
آب شود زہرہ اش از ہیبتے

امت او چون بدلش کرد جاے
جاے امان یافت ز قہر خداے

ماحی و شق القمر اعجاز او
تہمت دستے بارگہِ راز او

معجز او آمدہ قرآن پاک
دشمنش از دور ز رعبش ہلاک

خاک کہ آرایش ازو یافتہ
مژدۂ آسایش ازو یافتہ

چون ز رخش انجمن آراستند
انجمن نہ چمن آراستند

ہشت بہشت از پے بستان او
ہر دو جہان گوشۂ بستان او

کنگرہ ایوانش نہم آسمان
بستۂ دامانش جہان تا جہان

گل کہ ز باد است بصد رنگ و بو
غنچہ شود گر نہ شود خاک او

سبزیِ ہر سبزہ ز باران او
خندۂ ہر گل ز بہاران او

نورِ نظر پرتوِ رخسار او
چشمِ دل آئینۂ دیدار او

سر بہ زمین در او سرورِ وان
باصرۂ فطرتِ پیغمبران

ہر کہ ز مردانِ خدا پاک شد
جان و دلش در رہِ او خاک شد

گرمیِ ہنگامۂ قدوسیان
قاعدۂ گردشِ نہ آسمان

فاتحۂ مصحفِ ایمانِ ما
خاتمۂ حکمتِ قرآنِ ما

اول و آخر بہ وجود قدیم
ظاہر و باطن بہ صفات کریم

در درسے جز تو ندارد عزیز
چارہ گرا روے کہ آرد عزیز

نعت دوم در ذکر بہجیات رضیات و معجزات باہرات

احمدِ محمود (صلی اللہ علیہ وسلم) کہ ایمانِ ماست
محمدتش زندگیِ جانِ ماست

گرچہ کہ پستر ز رسل آمدہ
پیشرو و ہادیِ کُل آمدہ

با بصره بینا ز شهودِ ویست | ناطقه گویا ز وجودِ ویست
نورِ نخستین که ازو تافته | بر همه اندر همه سو تافته
اُمّی و هر علم ز تعلیمِ او | عاملِ[1] و هر گنج ز تقسیمِ او
ساقیِ کوثر ز ازل تا ابد | احمد و یک نکته ازو تا احد
موسیِ عمران که تجلی بدید | چون رُخِ او دید فغان برکشید
عرش ز نامش بسکون آمده | اصلِ سعادت بشگون آمده
برزخِ بحرین حدوث و قدم | واسطة العقد وجود و عدم
شاهد و مشهود بیکتائیش | حامد و محمود بوالائیش
هر دو جهان بر قدمش در سجود | ورزِ دمش آدم ز عدم در وجود
رحمتِ آفاق شفیعِ الامم | رافع و ارفع بمعالی الهمم
عارف و تشریحِ معارف ازو | قلزمِ جوشانِ دلِ عارف ازو
خوابگهش بینشِ چشمِ ضیا | گردِ رهش غازهٔ روی صبا
هر که ولایش بدلش محکم است | خواجهٔ این عالم و آن عالم است
کُنتُ نبیّاً[1] ز کراماتِ او | مژدهٔ یأتی[2] ز علاماتِ او
سیدِ عالم سندالاصفیا | پیش رو او در دو جهان پیشوا
گریهٔ یحییٰ همه از شوقِ او | جوششِ درونش اثر ذوقِ او
تشنهٔ نوشِ لبش آبِ حیات | خاکِ رهِ آبِ دهانش نبات
هر که ازو یافته رنگِ شیون | شد صفتش نحن له عابدون[3]
خاکی و لاهوت منور ازو | پاکیِ ناسوت سراسر ازو
مقتدیش با شرفِ انبیا | در خورِ تشریفِ حق از کبریا
از قُثَم[4] آمد که چو رفت از جهان | بود بخاک آمدنش بر زبان

[1] کنت نبیا و آدم بین الروح والجسد ۱۲ [2] یأتی من بعدی اسمه احمد ۱۲ [3] ... ونحن له عابدون ۱۲ [4] قثم ... ابن عباس رضی الله تعالی عنهما ۱۲

پرتوِ او آئنه خاورے
طرفه تیمّے بچنین داورے

صبحِ بهشت از رخِ او شامِ ما
گوشهٔ یادش یمن و شامِ ما

آئنه افروز بآئین پاک
رنگِ رخش برده ز دل زنگِ خاک

عاطفتش با ہمه بے ذمتی
شانِ اعدّت پے ھر اتقی

ہر سخنِ او به ذکی و غبی
چاشنیے داده ز شیرین لبی

تارکِ افسر بسرِ بے کلاه
بر قدمش تارکِ ہر پادشاه

تاج سرِ آدم خاکی نهاد
روحِ بنِ مریم پاکی نژاد

سایهٔ او بر ہمه آفاقیان
شیفتگانش به فنا باقیان

ملتجی از ہمتِ او ہر نبی
تابعِ او شاد که اللّٰه بی

سختیِ ایوب و شکیبائیش
بود نشانے ز دل آرائیش

از نفسش یافت کرامت شعیب
عصمتش از فطرتِ او برد عیب

رحمتِ عامش چو نمایان شده
اہرمِ ہمزاد مسلمان شده

درس ولا یافته ادریس ازو
انوریان طالبِ تدریس ازو

بعثتش کرد حق از منزلت
گشت مبشر که لقد انزلت

چون تنِ پاکش نبود جانِ کس
گرد نه گردید ز نورش مگس

داشت مساوات ز اعجاز او
در نظرش پیش و پس و پشت و رو

نافه کشا گشته ازو ره گذر
مقدمش از رائحه دادے خبر

بے خبر از وقتِ خوشش مرسلین
آخر و محبوب تر از اوّلین

فرّهٔ ارسلت الی الخلق داشت
شغف درون با نمه و دلق داشت

جان و تنش نور و نقابش ز نور
خیرهٔ ازو چشم ہمه اہلِ حضور

بر درِ او جمله به دریوزهٔ
بهرهٔ ہر بحر ازو کوزهٔ

۱۰ امرت لعبادی الصالحین الی آخره ۱۲
۱۱ بشارت بعد فتح نزول سورهٔ فتح ۱۲
۱۲ ارسلت الی الخلق کافة ۱۲

روحِ وے از عالمِ ارواح بود — راهبرِ هر کرهٔ اشباح بود
ناظر و منظور ز روزِ ازل — اکرم و اعلا و اعز و اجل
حق طلبش کرد که بالا بیا — کرد بر او خاتمهٔ انبیا
کالبدِ او صفتِ روح داشت — روح صفت نسبتِ سبّوح داشت
پاک تر از انچه ستایش کنیم — پاکیِ ما هر چه برایش کنیم
عالم از و روشنیے یافته — روشنیِ اوّل از و تافته
نقشے از و بر سرِ هر صفحهٔ — نکهتِ او راحتِ هر نفحهٔ
عقل که هنگامه فروز آمده — کارش از و بر سرِ روز آمده
مملکتِ سطوتِ او جاودان — مملکتِ او این همه کون و مکان
نام وے آرایشِ هر خاتمے — مختتم و خاتمِ هر عالمے
بسکه نیاز زر و بلا جستهٔ نعم — سائل او سوخت بلا از نعم
مائده گستر و صلائے بزد — فائده آورد و ندائے بزد
برهنه پا گشت بهر جادهٔ — از سرِ تعلیم چو آزادهٔ
ماهِ نو از دو الی روے او — منتظرِ جنبشِ ابروے او
هر که ز نورش بچراغے رسید — بر پےِ او شد بفراغے رسید
هر که از و یک نفس اندیشه بیست — از اثرِ جوشش بجیحون نشست
کرد بجیرا بجمالش نظر — داده زبایانِ کمالش خبر
بحرِ محیط از کرمِ او نمے — ریزهٔ باران زعطایش یمے
مرکزِ پاکانِ خطِ او لیں — سر به خطش جمله زخطِ جبین
هر که خدا کرد بجان آرزو — یافت ز شب کوے درگاهِ او
بوالعجبی ها ز شهودش همه — رنگِ نمایش ز نمودش همه

بشتر و ناموس وزیرانِ او — کارگزاران و مشیرانِ او
سینه آتش ازحی بصورت درسرای — نور بگررش که بجصنم درآے
داورِ داوار خدائے قدیر — کردہ ثنایش بسراجِ منیر
خاکِ رہِ او دل وجانِ عزیز — چون دل وجان دیدهٔ مشتاق تیز

نعت سوم در توشیح درة التاج وتلویح مصباح المنهاج یعنی ذکر معراج

احمدِ مکی که دل وجانِ ماست — خاک شدن در رهش ایمانِ ماست
نزدِ خدا بین احد احمد یکیست — حامد و محمود و محمد یکیست
هستیِ عالم همه از هستیش — هستیِ آدم اثرِ هستیش
هر که فدایش نکند جان و دل — تا بزید خوار چو سیر و خجل
هر که ازو نورِ درون یافته — نه فلک از کوکبِ او تافته
کوکبِ دُرّی ز صفاتِ ویست — جمله صفات از پیِ ذاتِ ویست
جان و تنش داده بروحانیان — صاف ز مصباح و زجاجه نشان
چون تنش از پرتوِ جان نور شد — سایه ز نزدیکیِ او دور شد
شافعِ آفاق بروزِ شمار — بندهٔ او بندهٔ پروردگار
معرفتش معرفتِ کبریا — محمدتِ او همه حمدِ خدا
گردِ حریم حرمش فرشیان — سوے درش روے همه عرشیان
هر که درو بسته دلش رستگار — هر که فرو خورده میش هوشیار
گرچه ز انوارِ وجودِ قدم — بود بمعراجِ دگر دمبدم
لیک شبے چست بزین برنشست — گشت سبک سیر و سبکتر نشست
وه چه شبے معجزِ تو یدِ او — روشنیِ دیدهٔ خورشید ازو

پس روِ او پیشروانِ امم | زلہ ربایانِ سماطش ہم
بر ہمہ عالم علم افراختہ | غلغلۂ علم در انداختہ
فلسفی از حکمتِ او بے خبر | منطقی از ناطقہ اش دور تر
آئنہ دارانِ رخش نوریان | ناصیہ سایانِ درش حوریان
معجزہ آورد ز احیاے دل | کرد ازل را بہ ابد متصل
مِنْ حُلَلِ الجَنَّۃ[۱] اورا قبا | نورِ اَنَا سَیِّدُ[۲] اکلیل را
برقِ یمانی کہ سحاب آورد | لمعۂ از پرتوِ او مے برد
بر پئے او پاے بجز سر منہ | ور فتد از ترکِ ادب جان بدہ
لعلِ گران مایۂ و دُرِّ یتیم | مشتریِ طالعِ زالِ (دنیا۱۲) عقیم
امتیش گردِ درِ توبہ زدہ | بازیِ شب طاعتِ روز آمدہ
بادِ مسیحا بدرش بادسنج | بادِ سلیمان برہش مارِ گنج
گوہرِ یکتا کہ بر آب آمدہ | بحرِ نثارش بہ سحاب آمدہ
گردشِ این دائرۂ دیرپاے | از پئے او رومی و زنگی نماے
یافتہ از وے پر و بالِ عمل | پرورش آموختگانِ ازل
زیرِ سرِ گرم رداِ جلدش | شوق نہد بالشِ نرم از حدش
پردہ بہ پروانۂ قدوسیان | بوے خوشش زندگیِ جاودان
سر برہش نہ کہ شوی زاولیا | پاے ز پاشنگہ (کفش۱۲) برون کن بیا
رنگِ ریاحین ز بہا برخش | گلشنِ فردوس نثارِ رخش
ہر کہ دو رنگے ز ہوایش بہشت | گشتہ دلیش روکشِ اردی بہشت
بضعۂ[۳] او چون گذرد بر صراط | بانگ زنند از ادب و احتیاط
فضلۂ او خاک شفقتے مدام | تازہ شدے از نفحاتش مشام

[۱] فاکسی حلۃ من حلل الجنۃ ثم اقوم عن یمین العرش ۱۲
[۲] انا سید ولد آدم یوم القیمۃ ولا فخر ۱۲
[۳] فاطمۃ بضعۃ منی ۱۲

مرکبی آورد خوش و راهوار — قیس دون البغل و فوق الحمار
بارگی خاصه براقی چو برق — جمع بزیر قدمش غرب و شرق
پی سپرش عرصهٔ عالم تمام — هفت فلک از پی او هفت گام
هر دو جهان کرده بیک پویه طی — سایه زهمراهی خود کرده پی
طی زمان معجزهٔ سیر او — مرکب دیگر نه چو او غیر او
گر ز ازل تا به ابد گام زد — باز همانجا دم آرام زد
خانهٔ زین روشن ازین نور شد — رفت و زچشم همه مستور شد
چو مهر اول چو گرفتش رکاب — تافت زپیشانی او آفتاب
پیشتر از اجلال عنانش گرفت — نور ز هر سو به میانش گرفت
برد سروشش بسوی ایلیا — پیش رسل کرد امامش خدا
خطبه فرو خواند بحمد و ثنا — مخبر از آثار مقام دنا
بعد ثنا ملهم اخلاص کیش — جام می و شهد و لبن کرد پیش
شیر بنوشید و بگفتا سروش — مژده که فطرت بگزیدی بهوش
باز به آهنگ فلک برنشست — چست عنان داد که چون برق جست
آدم ازو یافته نور نظر — دید و مباهی ز پسر شد پدر
کرد منور فلک اولین — سوده بپایش مه انور جبین
داغ غلامی به جبینش نهاد — نور در از مهر برویش کشاد
چون بسپهر دومین شد ز نور — داد به عیسی و به یحیی سرور
از خط تقدیر دبیر فلک — برد سیاهی بضیا یک به یک
از کرمش ساخته روشن سواد — سنبله افزود فروغ مراد
چون به سوم چرخ تجلی نمود — خوبی یوسف به تجلی فزود

ے رکن اول در مصرع دوم مفعولن آمده ۱۲ ے شرف ماه در برج ثور است ۱۲ ے شرف عطارد در سنبله ۱۲

طرفہ شبے تیرگیش روشنی
روشنی از تیرگیش سوسنی

ساخت ارادت ز سوادش مداد
یافت فا وحی زمدادش سواد

حل شدہ در محبرۂ دورِ نون
والقلم انگیخت وما یسطرون

خلوتِ مستور و شبستانِ نور
کردہ پس پردہ تماشاے طور

فرد شد و عزم دو گیتی نورد
قطعِ نظر از ہمہ اسباب کرد

ابجد تجرید روان ساختہ
از ہمہ آفاق برون تاختہ

انوریان دُرزدہ از چار سو
بانگ روا روز پس و پیش او

آرایش نظم بروایت صحیحین و دیگر صحاح

حجرہ ازان مہر شرف یاب بود
نرگسِ مستش بشکر خواب بود

عقل کل از سدرہ فرود آمدہ
زمزمہ آرا بہ درود آمدہ

روے بمالید بپاے از ادب
گفت روان شو کہ فرو خواندہ رب

داد بشارت کہ چو ماہِ تمام
چہرہ برافروز و بہ بالا خرام

مژدہ کہ شیداے تو شد کردگار
خواب رہا کن بہ فرہ سر بر آر

خیز کہ مطلوب طلبگارِ تست
خیز کہ حق طالبِ دیدارِ تست

کیست کہ خوابد بچنین حالتے
کیست کہ خیزد بچنان دولتے

خوابِ تو بیداریِ عین آمدہ
صحو بشکر تو بہ زین آمدہ

پس بزد از حنجرہ تا زیر ناف
بے الم و درد جراحت شگاف

قلب پر اسرار بر آورد چیست
طشتِ زر آمد کہ نہاد و بشست

چشمۂ زمزم کہ گرفت آب ازو
یافتہ از ابرِ کرم آبرو

باز نہادش بدرون ہمچنان
ساختہ صاف آئنۂ خاکیان

ط حجرہ جاے خلوت کسے در و دراز کہ بعجلہ خوانند و ناف اندرون شکم ۱۱

هر یکے از چاکریش سرفراز — جمله پرستار و بنا زاز نیاز
جمله بپیش و پس او چون خدم — جمله شتابنده قدم بر قدم
جمله ز راس و چپ او جوق جوق — جمله تا بندگی چون یه وق
گشته شرف یاب ازو انبیا — گفته بصد فخر همه مرحبا
بر همه انوارِ دگر تافته — جانِ همه جانِ دگر یافته
دیده برویش برکاتے دگر — یافته ذاتے به صفاتے دگر
جمله گواهش به سعادت شده — جمله موظف به شهادت شده
کرده بمحبوبیِ او اعتراف — گرد دلش کرده دلِ شان طواف
در همه از فضل مکرم شده — از سرِ تسلیم مسلّم شده
پس به سوِ سدره شد و گرم راند — دامنِ تفرید به عالم فشاند
مسجد معمور و نعیم و جحیم — دید و لقد فاز بفوزٍ عظیم
بارِ دگر مرحمتِ کبریا — کرد امامش بصفِ انبیا
انوریِ پاک علیه السلام — باز بیاورد همه هر سه جام
آمده رغبت چو نخستش بشیر — باز همان گفت سروشِ بشیر
سدره نشد سدِّ ره از اعتلا — عزمِ علو کرد بعز و علا
ریخت ز پرواز پرِ جبرئیل — معذرت آورد ز ترسِ مهیل
بشتر از آشوب بلرزید سخت — خم زد و در گوشه بیفگند رخت
گشت سرافیل ز هیبت چو قور — خرد و خزنده بجنان زور و شور
رفرفِ سبز آمد و بردش بعرش — تا شده پامال خرامش چو فرش
همتِ عالیش ز شوقِ حضور — سر زده برداشت حجابات نور
پیش و پس و راس و چپش کس نماند — پیش به پیش و به پسش پس نماند

زهره بسنجید به میزان ورم — تا بفشاند به نثار قدم
کرد عطا بذل شهنشاهیش — منزلتے از شرفِ ناهیش
چون علم افراخت بچارم فلک — حرف زد اوریس به العز لک
آمده چون ذره به مهر آفتاب — سر بهوایش که بوسد رکاب
خیره بماند از اوبش یکطرف — گفت بخشند به بدّه شرف
چون شده بنجم فلکش بارگاه — ماند عجب حضرتِ هارون زجاه
ترکِ فلک بوسه بپایش بداد — از سرِ سرهنگیِ خود گشت شاد
چهره بصد ناز بر افروخته — رفت سجدے و شرف اندوخته
چون زده بر طارم ساوس لوا — گفت کلیمش که بیا مرحبا
مشتری از طالعِ روشن دوید — تا بکند کسب سعادت بدید
چون نظر او بجلالش فتاد — سر بزمین روئکے به سرطان نهاد
چون زششم چرخ ببالا شتافت — عالم علوی زتجلّا تبافت
نور بیفزود بچشمِ خلیل — کرد مباهات به پورِ جلیل
ریخته کیوان سرِ سجده بپاش — پست شد و کرد بلندی تلاش
سوے ترازو ز شرف میل کرد — دست بذیلش زد و سرخیل کرد
هفت فلک پے سپرِ او شده — سبعۂ سیاره بر او شده
گشته مشرف بلقایش بروج — طالعِ هریک زکمالش عروج
نورے از و یافته هر کوکبے — تافته بر هر فلکے هر شبے
انوریان کرده بهر جا هجوم — محوِ تجلا شده هرسو نجوم
جمله فدایش زملک تا فلک — صلِّ علےٰ هر فلک و هر ملک

۱ شرف زهره در حوت ۱۲ ۲ شرف آفتاب در حمل نوزدهم درجه ۱۲ ۳ شرف مریخ در جدی ۱۲ ۴ شرف مشتری در سرطان ۱۲ ۵ شرف زحل در میزان ۱۲

منفعل از شاستِ آلودگی
تا کِ صفی پور بہ فرسودگی
اے ملک العرش سلامے ز تو
بروے و بر آل و بر اصحاب او

محمدت مطلع انوار سرمدی مقطع آثار ما ناقطمن ردی مرکز ادوار چرخ زبرجدی مہبط برکات ازلی و ابدی مرجع ہر مقتدا مرصد ہر مقتدی ماوٰی ہر مبتدی ملجأ ہر منتہی مخزن اسرار احمدی مقصودی و مقصدی حضرت خادم صفی محمدی قدسنا اللہ بسرہ کہ قوت قلب و قوت روح است و خلاصۂ متون و شروح و باب ابتدای این کتاب اکلید افتتاح و فتوح و ہو اللہ قدوس سبوح

چون بہ رخم صبحِ سعادت دمید
جانِ گرامی بہ تنم آرمید
مدتِ خردی بہ فراغم گذشت
بے خبر از محنت و داغم گذشت
چون بہ شباب آمدم از کودکی
داد نویدم اثرِ زیرکی
ناطقہ و باصرہ و سامعہ
ہر سہ شد از پرتوِ او لامعہ
بلکہ نہ این سہ کہ ہمہ مدرکات
یافتہ اثبات بحکمِ ثبات
تا فتہ نورے بدلم از خرد
تا شدم آگاہ ز ہر نیک و بد
چون بہ تامل شدم اندیشہ سنج
بود فنا حاصل عمرِ سپنج
بود طلبے بنظر انچہ بود
عشق بقا داشت ز ہر انچہ بود
در دلِ خود ز واثرے یافتم
دیدہ کشادم نظرے یافتم
نغمۂ آشوب دگر شد بپا
غلغلہ بر خاست ز ہر کار ہا
فتنہ بر انگیخت ز ہر سو ستیز
گشت نمودار عجب رستخیز

گم شدہ راس و چپ بالا و زیر
طرفہ رہے رفت بہ تنہا دلیر

بے جہت و بے مقر و بے نشان
کرد معاًطیّ زمان و مکان

سرِّ فَاَوحیٰ و رَسُے ما رسُے
کشف شد از خلوتِ قربِ دنا

یک شدہ یکتا شدہ یکُو شدہ
چنبرِ قوسین دو ابرو شدہ

حسنِ بصر جذبِ بصیرت کشید
دیدہ بدل دل بخدا آرمید

پیکرِ وحدت شدہ جان و تنش
غیر نہ گردیدہ بہ پیرامنش

رائی و مرئی و ترائی نماند
ہیچ بجز شانِ خدائی نماند

چون بہ میان آمدہ راز و نیاز
فرض شد از بہرِ عبادت نماز

پس بولا شافعِ امت شدہ
چارہ گرِ ما بہ شفاعت شدہ

باز بہ یک چشم زدن ہمچنان
سوے زمین آمدہ از آسمان

یک نفس آسودہ نشد روز و شب
بخششِ ما کرد ز داور طلب

چون نسترد از دلِ خود نقشِ ما
ما ہمہ را بردہ بجود تا خدا

ماکہ بہ ناسوت بس آلودہ ایم
محرمِ لاہوت با و بودہ ایم

این کرم از لطف بامت کہ کرد
این ہمہ غمخواری و رحمت کہ کرد

خاک رہش باد دل و جانِ ما
رحمتِ او حافظِ ایمانِ ما

بادِ صبا از حدِ ہندوستان
رَو بہ ہوا داریِ ما دوستان

سوے مدینہ بادب کن گذر
صدقے و عشقے و سلامے ببر

نکہتِ جان آر ازان بوستان
سرخوشیِ خود ہم ازان بوستان

عرض نیازے بکن و باز گرد
اے برہت مشت غبارم چو گرد

سر بنہ از سوے کمین بندۂ
خیرہ سرے خوار و سرافگندۂ

پیرو بہ پیرانہ سری پُر گناہ
سخت سیہ کار عزیز تباہ

حسنِ ملیحش نمکِ زخمِ دل — سحرِ نگاهش به اثر جان گسل
خاک نشین بسترِ او بوریا — سر به کفِ تاجِ سرش کبریا
چهرهٔ نو تاب برافروخته — هر دو جهان از نفسی سوخته
جان و دلم یافته راحت ازو — سینهٔ زمن باد و جراحت ازو
از لمن الملک به عز و علا — افسر و اورنگ زده پشتِ پا
شمع خدا خانه به پروانگی — گرد سرش گشته بپروانگی
بی خود و هر لحظه بخود مبتلا — عاشقِ خود گشته به عشقِ خدا
شیخ ابوالوقت سرِ مقبلان — نورِ نگاهِ همه روشن دلان
شعشعهٔ یافته خورشید ازو — رشحهٔ جامی ست به جمشید ازو
گرچه خریدارِ تهی دستمش — گرمیِ بازارِ طلب هستمش
معتقدش را به کرامت نوید — ملتجیش را زعنایت نوید
قاعدهٔ ملتِ عرفان ازو — زینتِ سجادهٔ پاکان ازو
محمدتِ او زتکلم برون — معرفتِ او زتفکر برون
منزلِ او عینِ مقام آمده — منزلتِ او به قیام آمده
راست عبای عربی بر قدش — رائحهٔ طیبه در مرقدش
بر همه بارد به عطای چو میغ — نعمتِ پیرانِ سلف بیدریغ
مخزنِ محفوظ گران مایگان — مفت بخشد به همسایگان
هر که به وصفش متفکر شده — از سرِ حیرت متحیر شده
نورِ عامه زسرش در نظر — پرتوِ مصباح به قندیل در
صدرِ اجل صدرِ دلش متکا — متکی و تکیهٔ او بر خدا
مشعلهٔ ظلمتِ آبِ حیات — مشغلهٔ خلوتِ اهلِ نجات

غدر بهر گوشه تباهی فگند | تفرقه در لشکر شاهی فگند
از همه آفاق برآمد گریز | هر یکے از هر طرفے گرم خیز
با همه هم از فتن چار سو | خسته برون تاخته از لکھنؤ
در طلب مامنے از شور و شر | پا بکشادیم چو شوریده سر
چون به صفی پور گرفتیم جاے | منتشر از گردشِ هنگامه زاے
دولتِ بیدار درآمد ز در | تا بدمید از شبِ تارم سحر
بر سرِ من سایه فگند آفتاب | چهره برافروخت بصد آب و تاب
یافتم آئینه ولے پارسا | عقل به نیرنگیِ او نارسا
طرفه نگارے که ز صورت نگار | نقش نه بندد که به بندد نگار
با همه و از همه بیگانهٔ | بے همه در گوشهٔ کاشانهٔ
قبلهٔ دل حضرتِ خادم صفی | صورتش آئینهٔ سرِ خفی
سیدِ قومے و عجب خادمے | خدمتِ او نعمتِ هر منعمے
دیدم و گردیدم از و مستفید | وز کرمش طالبِ هل من مزید
سر بنهادم که درے یافتم | کج کلھے تاج ورے یافتم
نیستم اکنون چو خرد پیشهٔ | از سرِ اندوه در اندیشهٔ
گرچه خراباتیم و بے خبر | فارغ از امروزم و روزِ دگر
در دو جهان ایمنم از هر بلا | مستِ الستم ز سرورِ بلے
چون ز رخش نورِ دو چشمم فزود | پیکرِ پاکش همه تن عشق بود
چشمِ من آئینهٔ رخسارِ اوست | در دلِ من پرتوِ انوارِ اوست
گر نه به سویم نگھے داشتے | کے بدلم رسم و رہے داشتے
کرد بخود راه نمونی مرا | شد خبر از سرِ درونی مرا

مسلکِ او ترکِ من و تو زدن / وز دو جهان کار بیکسو زدن
شاهدِ قدسی به کمال و جمال / محو برقص و بسماع و بحال
غارتِ دل شیوهٔ تسخیرِ او / نغمهٔ مغنی بمزامیرِ او
بادِ یمانی نفسِ پاکِ او / نفس به یمنے کہ یمن خاکِ او
پیرِ خرابات و خرابات ازو / عینِ کرامات و کرامات ازو
ذرهٔ خاکِ رهِ او آفتاب / قطرهٔ موجِ و کرمِ او سحاب
پاک تر از پاکیِ گفتارِ ما / با همه ناپاکیِ ما یارِ ما
رفتهٔ و آینده پس انداخته / وز حدِ این هر دو برون تاخته
نورِ وے به نورِ ازلی آمده / مهدی و از مهد ولی آمده
پیشِ روِ خیلِ ولی زادگان / دُرّهٔ تاجِ سرِ آزادگان
نورِ مجسم همه تن عینِ نور / صوفی و صاحبدل و مردِ حضور
فصِ نکوئیش در انگشتری / مشتریش گشته بجان مشتری
رُخ ز صفاتِ جبروتی تافت / طالبش اجرِ فتوتی بیافت
خلد یکے گوشهٔ بستانِ او / مژدهٔ طُمتم به مریدانِ او
چاشنیِ نوشِ لبش بیچو رب / هر سخنش مغزِ حقیقت به لب
تحتِ قبائیش طراز قبا / بوے خوشش برده شمال و صبا
برهنه پا بر درِ او صد قباد / افسرِ هر یک ز سر افگنده باد
خرقه مباهی ز سراپاے او / پاکیِ او از قدِ بالاے او
شهدِ کلامش به حق آگینیے / تلخیِ ازو یافته شیرینیے
نفرتِ او از سرِ بازیچهٔ / نسبتِ موسی ست بموسیچهٔ
سبحه بدستش به فروغِ نجوم / کرده ز دستش لمعاتے هجوم

هم قدمِ راهِ سفر در وطن
هم سفرِ جان چو برآید ز تن

هر قدمش بر رهِ شرعِ مبین
مرحلهٔ اولِ راهش همین

هر که براو سایهٔ دیوارِ اوست
مطلعِ خورشید ز انوارِ اوست

شیخِ معرّف به معارف تمام
عارفِ معروف امامِ همام

چون به سخن نافه کشائی کند
بادِ صبا غالیه سائی کند

موسیِ وقت ست عصایش بدست
تا بجودش قاید نیک و بد ست

شاه کند هر که به بخشد کلاه
دلق گدائیش رساند بجاه

ماهِ منیر و مه از و مستنیر
روشن و روشن گر و روشن ضمیر

مرهمِ زخمِ جگرِ خستگان
هم نفسِ دل به وفا بستگان

مقتدر و محتشم و مقتدا
معتقدانیم فطوبی لنا

ساده لباسے به فریبندگی
مجتنب از زیب و بزیبندگی

مظهرِ انوارِ جلال و جمال
مطلعِ خورشید سمائے کمال

کعبه در احرامِ حریمش چو دیر
هر دو بهم بهر طوافش بسیر

نورِ قدم از رخِ او جلوه گر
روشن از و دیدهٔ صاحب نظر

یک نظرِ او که فتد بر نگاه
پرده کشاید ز سپید و سیاه

محرمِ اسرارِ حدوث و قدم
مخبرِ آثارِ وجود و عدم

سلسلهٔ چشت از و با نظام
زنده کنِ ملتِ خواجه نظام

کافر و مومن به درش جبهه سای
دل بحق افروز حقائق نمای

پرتوِ او آب ده آئینهٔ
جالیِ هر دیدهٔ و هر سینهٔ

پیرِ مغان ساقیِ هر نیک و بد
میکدهٔ او ز ازل تا ابد

بادهٔ او چیست شرابِ طهور
نشهٔ آن جام ز نور و ظهور

هستیِ او هستیِ داور شده — با همه و از همه برتر شده

مرحمتش چارهٔ بیچارگان — همتِ او همدمِ آوارگان

خال و خطش حلِّ معانی کند — ترجمهٔ سبع مثانی کند

گوهرش از آب و هوا پاک تر — در طلبش دیدهٔ نمناک تر

با خبر و بی خبر از هر چه هست — بی می و بی شیشهٔ بی جام مست

ترکِ حسینی برخِ دلفریب — جامه کن و جامه ده و جامه زیب

شمعِ شب افروز ازو مقتبس — موسیِ عمران به شهابِ قبس

پردگیِ بارگهِ کبریا — پاک ز آمیزهٔ کبر و ریا

هر که باو بست و بر ایمان اوست — خطبهٔ الله معی شانِ اوست

منقبتش مفتخر از حالتی — کش بدل و دیده بود نسبتی

حاشیه پوشانِ بساطش بجاه — دیده وران را چو نظر در نگاه

نقشِ جمالش بدرونِ عزیز — با همه تمکین و به آئینِ عز

سالکِ سلکش به طریقِ سلوک — پاک روش با فقرا و ملوک

هر که قبولش سر افسر نهاد — بر درِ او سرکشی از سر نهاد

بندهٔ او از کرمش خواجهٔ — خانه ز دو گشته چو دیباچهٔ

راهبرِ راه نمایندگان — بدرقهٔ سوی حق آیندگان

خاکِ رهش هر که خدا را شناخت — سر به رهش هر که دلش پاک ساخت

خادم و مخدومِ جهان خادمش — عزّ غنا از نعمِ منعمش

خاص و ز خاصانِ خدا خاص تر — مخلصِ او پاک و پُر اخلاص تر

نیست بجز حق ز انانیتش — مخبرِ حق است انانیتش

حامیِ افتاده به استادگی — یاورِ استاده به آمادگی

آتشِ یاقوت ز آبِ لبش — تابشِ خورشید ز نورِ شبش
حاملِ هر فیض چو روح القدس — پشتیِ او ساخته محکم اسس
چشمِ سیاهش به فسون خوانیے — سرمه چو شمشیرِ صفاهانیے
گرم روانے که براهش روند — باز نیایند که بیخود شوند
کس نشنید از لبِ او لم کلم — ساقط ازو علت و نفیِ کلم
حسن ازو حسنِ دگر یافته — عشق به نظاره نظر یافته
سامعه از ناطقه اش مستفید — مدرکه را باصرهٔ او مفید
منزویِ درگهش اهلِ غنا — از پیِ او خاکِ درش کیمیا
روشنیِ چهره اش از نورِ پاک — هر در و دیوار ازو تابناک
هر که رود بر درِ او صبح و شام — رو نه کند سوے شهِ روم و شام
هر که ز نورش بضیاے رسید — اهلِ صفا گشت و بجائے رسید
سر به زمین پائے به چرخِ برین — دیده ز نزدیکیِ حق دوربین
هر که به دهلیزهٔ او سر نهد — افسرِ شاهی به گدایان دهد
زنده دل و مردِ خدا می کند — وز توتوئیِ تو جدا می کند
هر که شود مخلصِ درویشِ او — شاه به دریوزه رود پیشِ او
دل به خدا تن به پرستش گری — استنِ دیوانگیِ پیغمبری
با دلِ بیغش ز خرافاتِ ما — سخت پر اندوه ز آفاتِ ما
بزمِ سماعش به طرب جانفزاے — گرمِ نوا مطربِ هنگامه زاے
از اثرِ بیخودیش پرفشان — مست برقص آمده قدوسیان
رحمتِ او مایهٔ بے مایگان — سایه اش آسایشِ همسایگان
هوش ربائے همه از جامِ حال — جنبشِ هر جرعه کش از جا محال

ط م نقطۂ عروض نفی و لم کسرہ مصرع علت قلم و ا اول مصرع مانعی ع شم در دو مصرع دیگر کلمہ ۱۲

در دلم افگند سخن گستری — کرد فزون جوشِ ستایش گری
من زکجا وین تب وتاب از کجا — اوست که گوید به زبانم آنا
وے بن ومن بویم بنگرید — وین خبر از من به عزیزان برید
گرچه ز مردانِ خدا نیستم — لیکن ازین فرقه جدا نیستم
انچه به من داده همه مان ست — سینه ام از روشنیش روشن است
چون برسد وقت بجودمی برم — خاک درش یاد خدایا سرم

در سبب تالیف این پاکیزه تصنیف

عالمِ ارواح کز امرِ خداست — مهبطِ هر رحمتِ کبریاست
هرچه به خاصان برسد از نعم — زله ربایند ازو عام هم
این سخنِ مختصر و موجز است — شرح طلب از دروبرتا ازست
بس که ز ایجاز منقح کنیم — نکتهٔ سربسته مشرح کنیم
خسروِ اقلیم سخن خسرو است — کهنه شده وهر سخن او نو است
شورِ کلامش نمک زخمِ دل — ناله به آه اثرش متصل
کرده به عنوان زبان آوری — جامیش از داد ثنا گستری
گفته مسلم به تکلم کلیم — قابلِ تسلیم به فکرِ سلیم
بس که سبق برده بهر علم وفن — معتقد اوست هر اهلِ سخن
حضرتِ محبوب آلهی به مهر — گفته ثنایش که تبابد چو مهر
عینِ کرامات به نظم نکوست — مخبرِ اعجاز همه نثرِ اوست
نظم ز وصفش چه بود شعبهٔ — نثر ز مدحش چه بود لمعهٔ
این همه جزوے زکمالات اوست — آئینهٔ شکل خیالات اوست

عارفِ یکتا به مناجاتیان | شاهدِ رعنا به خراباتیان
زندگی شاه صفی نامِ او | مرده دلان زنده ز انعامِ او
عاشق و معشوق به ناز و نیاز | واصل و از عشق به سوز و گداز
مستِ میش سرزده و هوشیار | تا نه شوی منکرِ او هوش دار
شادی هر غمزدهٔ دیدارِ او | عینِ فسون دیدهٔ بیدارِ او
سجده گزارانِ درش تاجدار | خاک نشینانِ رهش آب شار
نکته شناسے که ازو دم زند | یک سخنش سلسله برهم زند
ساقی ایام ز مشتاقیش | دُردکشِ مے کدهٔ باقیش
دل که به اخلاص ثناخوانِ اوست | منتظرِ زلهٔ از خوانِ اوست
باخبرانے که ازو آگهند | بے خبراند و چراغِ ره اند
در دلِ ما دافعِ محالات را | از دلِ خود ریخته حالات را
خوابگهش روضهٔ دارالسلام | مهبطِ انوارِ الٰهی مدام
گنبدِ او نور نگاهِ من ست | روشن ازو شام و پگاهِ من ست
تا ز درون بندهٔ این درگهم | من نه عزیزم که عزیز اللهم
کرد بصد لطف نهانم عزیز | مونسِ جان شد که ازانم عزیز
هر که عزیزم نه کند زین گروه | جان و دلش نیست حقیقت پژوه
مرشدِ من خادم و من خادمی | کز دمِ خود کرد مرا آدمی
سینهٔ بے کینه پُر از جوشِ اوست | دیدهٔ غم دیده سیه پوشِ اوست
آه که او رفته و من زنده ام | بندهٔ درمانده و شرمنده ام
مرحمتِ اوست که او با منست | جان به فدایش که چو جان در تن است
من نیم او خود به سخن آمدست | خود به سخن از لبِ من آمدست

حلقه بگوشم ز ارادت عزیز — تربیت آموز وهوادار نیز
یارب ازین پیروی هم قدم — فائدهٔ بخش دگرگونه هم
مرشد من مرحمتی نو کند — خاتمه با حالت خسرو کند
در نظرم یاد ز سرِّ خفی — وقت اجل صورت خادم صفی
روحِ من از پرتوِ القای او — یاد مروّح ز سراپای او
خلد من آنجاست که باشم باو — باشدم آن روی نکو روبرو
هر که چنین مرد نه میرد مدام — زنده بماند به حیاتِ دوام
عشق به مرگش نه پسندد عزیز — نیستیش نقش نه بندد عزیز

گفتار اول در ترجمهٔ آیات آغاز سورهٔ بقره که قرآن مجید در حق کیان رهنماست وکیست که از تمامی کتاب فائده نیابد

آیهٔ اول ز الف لام میم — مخبرِ سرّ است به فهمِ سلیم
مبدءِ تنزیل که سنجد فقیه — ماخذِ آن ذلک لاریب فیه
هر که به فطرت شده پرهیزگار — رفت دلیرانه رهِ اُستوار
معتقدِ غیب به ایمان شده — ترکِ ریا کرده مسلمان شده
رهبرِ او آمده هر حرفِ او — پُر شده از لُبِّ حِکَم ظرفِ او
بی خطر از راس و چپ پیش و پس — پای ز سر کرده که الله بس
سر به زمین از سرِ طاعت نهاد — داد به فرمانِ خدا هرچه داد
ختمِ رُسُل قبلهٔ جان آمدش — سجده کنان دست بدامن زدش
حل شده از بندگیش مشکلش — راستیِ او همه نورِ دلش
کرد یقین بر همه پیغمبران — روی دل آورده سوی همگنان

مدحتش آن ست که خواجه نظام
منسلکش کرده به سلکِ عظام

عشق ازو نورِ نظر یافته
حسن ازو شانِ دگر یافته

خاتمهٔ کار بر او آمده
معرکهٔ پشت بر او آمده

عاشقِ شوریدهٔ فطرت نژاد
مادرِ گیتی به کمالش نزاد

پیش روِ ماست و ما پس رویم
همچو خدم به پیِ او می رویم

هر که قدم بر قدم او رود
همدم او همزدم او شود

خسروِ عهدیم به دین پیروی
از پیِ ما بس بود این خسروی

از مددِ بخت درین روزها
در نظرم آمده با صد ضیا

مطلعِ انوار ز گفتارِ او
نسخهٔ پُر نور ز اشعارِ او

مدحتِ شیخ مشایخ نظام
دیدم و گردیدم ازو مستِ جام

جوشِ درونم ز یکے شد هزار
تا بکشم زمزمهٔ چون هزار

شیخ اجل حضرتِ خادم صفی
در دلِ من ریخت فیوضِ خفی

غلغلهٔ تازه برانگیختم
شور به شورابِ دل آمیختم

بی خودیم ولوله در دل فگند
مرشدِ خود را بستودم بلند

نغمه سرودم به ثنایش نخست
تا شده عنوانِ کلامم درست

گرم روِ مرحلهٔ خسروم
وز اثرش در پیِ او می روم

نسبتِ خسرو ز فضای کمال
بال و پرم داد به اوجِ مقال

پرتوِ روحش چو به روحم فتاد
آتشم افتاد ازو در نهاد

مقصدِ ابرار نوشتم به جوش
مشک به کافور سرشتم به هوش

راه نما شد به عبادت مرا
کرد مباهی به سعادت مرا

رفتنِ یک گام به منهاجِ او
مثلِ عروجی ست ز معراجِ او

کفر به هر دل متمکن شده ‌ ‌ ظاهرِ هر خیره چو باطن شده
آه که خود فرقهٔ اسلامیان ‌ ‌ چیست کمر بسته بر این اقتیان
مژده به اعدا ز حصولِ مراد ‌ ‌ کاتشی از خانه به خانه فتاد
حیف که اسلام به تاراج رفت ‌ ‌ یا به فلک رفت و به معراج رفت
شعبدهٔ فلسفه ناشی شده ‌ ‌ سلکِ مسلسل متلاشی شده
هر که شود منکرِ قرآن پاک ‌ ‌ کافر مطلق شود از انتهاک
ور به زبان دعویِ ایمان کند ‌ ‌ فائده اش نیست که زینسان کند
ور بودش نام چو اسلامیان ‌ ‌ مقصدش انکار و مسلمان مدان
دعوی دجال نباشد صحیح ‌ ‌ گرچه نسخی ست با سمِ مسیح
این همه انبوه مسلمان نیند ‌ ‌ بلکه بهایم صفت و لاشی اند
هیچ دوان طالب آزادی اند ‌ ‌ دشمنِ دین از سر بربادی اند
سرکشی و کبر و عتو می کنند ‌ ‌ رهزنی و غدر و غلو می کنند
لاف ز فرزانگی خود زنند ‌ ‌ هیچو کرم پیله به خود برتنند
پیش روان را به نکوهیدگی ‌ ‌ دور شناسند ز سنجیدگی
ساده و ابله به زبان آورند ‌ ‌ نام بزرگان به نکوهش برند
با علما بی ادبی ها کنند ‌ ‌ پرُ نفسی بوالعجبی ها کنند
هر که رود بر پیِ نوری وشان ‌ ‌ کهنه خیال است به نزدیک شان
آوخ ازین بی خبرانِ تباه ‌ ‌ یارب ازین حال زبون آه آه
مُردنِ این عهد به از زیستن ‌ ‌ کیست که باشد فرِه از زیستن
کفر بود سرکشیِ مصطفیٰ ‌ ‌ جان که عزیز است بنامش فدا
آه که اسلام غریب آمده ‌ ‌ محکمهٔ حشر قریب آمده

هرچه فرود آمده بر مصطفی / آنچه منزل شده بر انبیا
بر همه از راستیِ ایمانِ او / محو به تصدیقِ دل و جانِ او
روشنیِ در دلش از یومنون / آخرتش در نظر از یوقنون
هر که برین جاده رود از صواب / هادیِ آن مرد رهست این کتاب
وانکه به تقوے نه شود معتصم / مے نشناند به عمے لم زلم
غیب از و نکته نه پوشد ز عیب / زانکه نه دارد سرِ ایمانِ غیب
با صفتِ حق نه شود متصف / عقل به صدقش نه کند معترف
بهره نیابد ز نبیی ور نبیی / رب نه دهد فائده اش از ربی
یاریِ او نیست کلامِ مجید / عاقبتش چیست جزاے وعید
چون نه نهد پا به رهِ مستقیم / لاجرم افتد به عذابِ عظیم
پند به انداز به بخشد اثر / بر ختم الله علے کن نظر

گفتار دوم در ذکر تباهی هندوستان و تاسف بر حال اسلام که بمقتضای حدیث نبوی به صفت غریب متصف شده و هو بدا الاسلام غریبا وسیعود غریبا فطوبی للغربآء

ہا که درین عهد هندوستان / طرفه زوال آمده به همگنان
چرخ عجب چرخ دگرگونه زد / رد شده آئینِ هر اهلِ خرد
فتنه گران رخنه گری می کنند / بدگهران بدگهری می کنند
کرد بهر گوشه بلائے نزول / گشته زمین پے سپرِ خیلِ غول
بے ادبان حرف زنان بر کتاب / بے خبر از سقتِ خطاب و عتاب
هرچه درآید به دل قیرگون / هرزه سرایند به جوشِ جنون
معنیِ آیات ز تحریفِ شان / جمله مبدّل چو بهار از خزان

منحرف از شیوۂ اسلامیان — شاہدِ ہر یک غم و پیچ بیان
ہر کہ بہ اسلام بود مستقل — دشمنیش در دلِ ہر مبتذل
مخبرِ ما انچہ خبر دادہ بود — جملہ درین دَور ہزار و نمود
بعد سہ قرن انچہ پدید آمدہ — آن ہمہ امروز پدید آمدہ
شیخ[۱] محدث کہ بجانش درود — در سنۂ الف طرازیدہ بود
بعد سہ صد سال از وا این بلا — آمدہ در ہند بہ دورانِ ما

گفتار چہارم در اثبات این معنی کہ تا انسان عاقل ست بحکم عقل آزادی محال است و این امر از بدیہیات ست و از بدیہیات انکار کردن جہل و جنون است

اے ز عدم آمدہ سوے وجود — کے بتوانی کہ رہی از قیود
لاف ز آزادی خود میزنی — ابلہی و دم ز خرد میزنی

بُرہانِ اوّل

نطفہ مقیّد شدہ در بطنِ اُم — ورنہ شدے ضایع و ناچیز و گم
چون بہ وجود آمدی اے مستہام — کرد در آغوش خودت قید مام
ماند ز ہر گونہ خورش مجتنب — پرورشت کرد بہ قانونِ طب
مالک و تو ہر دو ز بیمِ تلف — گشتہ ز آزادیِ خود یک طرف

بُرہانِ دوم

چون شدہ مادر ز تو فارغ پدر — داشتہ ہر وقت بہ سویت نظر
در نگرانیت نہ کردے مدام — قید نمیداشتیت صبح و شام

[۱] شیخ عبد الحق محدث دہلوی رحمۃ اللہ علیہ ۱۲

گفتار سوم در ترجمه حدیث خیر القرون قرنی ثم الذین یلونهم ثم الذین یلونهم ثم یفشوا الکذب

خواجۂ ما گفته که خیر القرون
سرِّ خفی داده ز سینه برون

کرده به فحوای حدیثِ مبین
شاملِ آن قرن دو قرنِ پسین

چون به جهان دورِ دورنگان رسید
مدتِ آن عهد به پایان رسید

کذب و دغل یافته هر سو رواج
وز بطر آمده به جواب احتیاج

رخنه گران فتنه بر انگیختند
باطل و حق را بهم آمیختند

مفسدۂ فلسفیانِ کذب
ساخته قلبِ خلفا منقلب

رای بر آن رفت که از آثرشان
ترجمه سازد بلفظِ ترجمان

آنچه از آن یافته شد جابجا
جمله به تازی شده آشوب زا

ریب و تذبذب به میان آمده
تفرقه در مجتمعان آمده

هر که توان زیست ز اهلِ علوم
بانگ بر آورد ز هر مرز و بوم

علمِ کلام آمده اندر میان
لا و نعم بست ز هر در میان

خیرگیِ دیدۂ عباسیان
کور ربے آورد چو شماسیان

دیگر ازان عهد اسلے یونا
دفع نشد آن تعب و ان عنا

حیفۂ ز گردش که درین روزگار
کج روشے خاسته از هر دیار

گرمیِ هنگامۂ بدنهایان
آتشے انگنده به هندوستان

مشرق و مغرب شده پر شور و شر
ریخت به هر گوشه تباهی شرر

وسوسۂ باطلِ هر فلسفی
راه زن آمد بشر و برِ خفی

هر طرفے خیره سران جوق جوق
خونِ همه جوش زن اندر عروق

هرزه سرایند بعید و مدمه
خارج از آهنگ نوای همه

برہان پنجم

کیست کہ از حکمِ سلاطینِ عهد — فارغ و آزاد بخواب بهد
کیست کہ آزادی خود دم زند — کیست کہ ہر قاعدہ برہم زند
کیست بیک شو ز قوانینِ شان — کیست کہ بخشد ز تفرد نشان

برہانِ ششم

ہیچ کس از ہیچ کس آزاد نیست — کیست کہ از بندہ بفریاد نیست
گر نہ بود کفش گرو در ز گر — برہنہ باشی ز قدم تا بہ سر
ور نہ کند زینتِ تو مو تراش — ہیچو بہائم شوی از اقتشاش[1]
ور نبود گردہ پز و آش پز — رنج رساند بدرونت عجز[2]
شاہ و گدا خواجۂ و بندہ ہمہ — سر بہ یک انداز فگندہ ہمہ
کار ہمہ بستہ بیکدیگر است — کیست کہ آزاد ز یادیگر است

برہان ہفتم

گر تو سِیں خویش مذہب کنی — خوارِ ہر ملت و مذہب کنی
وز ملل آزاد کنی خویش را — فرد ز افراد کنی خویش را
سرکشی از دین بہ گریز ندگی — ہرزہ سرائی بہ ستیز ندگی
قیدِ مذاہب شودت ناپسند — بگسلے این بند ز خود بے گزند
ہرچہ بخواہی بکنی بے قیود — بے خطر از حالت عدم و وجود
فلسفی باشی و از کج روی — بے سر و پا مثلِ بہائم دوی

[1] اقتشاش گرد آوردن گیاہ ١٢٥
[2] عجز با ے حلق و شکم و نقش بطری گر... د و ... ے شود

تربیت آموز کے آموختی ۔۔۔ چہرہ بدانش کہ برافروختی
ور پدرت با تو نہ کرد التفات ۔۔۔ قید خودت کرد ہمایون صفات

برہانِ سوم

چون برسیدی بسنینِ بلوغ ۔۔۔ طبع تو گردید رہینِ بلوغ
بوالہوسی ہا ز تو سر بر زدہ ۔۔۔ ہر شغفے کرد ترا سرزدہ
نفسِ تو در قیدِ طبیعت فتاد ۔۔۔ ہر ہوسے بند بپایت نہاد
شہوت و حرص آمدہ فرمانروا ۔۔۔ کے شدی آزاد ز قیدِ ہوا
روحِ تو در جسم اسیر آمدہ ۔۔۔ جسمِ تو پابندِ خمیر آمدہ
ہستیِ تو بستہ بچار آخشیج ۔۔۔ تابعِ فرمانِ ہمہ در مزیج

برہانِ چہارم

کس نہ پسندد کہ زنش روبرو ۔۔۔ عیش کند با دگرے پیشِ او
دختر و خواہر کہ بغیرے سپرد ۔۔۔ خود کہ شد آزاد کہ غیرت نبرد
کیست کہ گیسو زد و آزاد گشت ۔۔۔ وز سرِ آزادیِ شان شاد گشت
ہیچ کس این عار نہ دارد روا ۔۔۔ گرچہ بود ناکس و اہلِ ہوا
خون بخورد گرچہ بود خاکروب ۔۔۔ طیش کنان دست کشاید بچوب
جامہ بتن بردرد آشوب زا ۔۔۔ سرخ کند چشم پر آشوب را

ہر کہ ز غیرت نہ بود بہرہ ور
نزد خردمند بود گاو خر

گفتار پنجم در ذکر مذاهب و اثبات این معنی که وجود انبیا بدیهی ست و وجود قرآن مجید بدیهی ست و نبودن مثل آن بدیهی ست پس از بدیهیات منکر شدن و از اسلام برگشتن و در احکام شرع تصرف کردن و برخلاف جمهور تحریف معانی قرآن و حدیث نمودن کفر و بیخردی ست و هرکه چنین کند و گوید که از اہل اسلامم مصداق علیه این آیت است ان الذین کفروا بعد ایمانهم ثم ازدادوا کفرا لن تقبل توبتهم و اولئک هم الضالون و نصیب وافر از کتاب الله همین قدرست که یضل به کثیرا

هرکه بزاد و به جهان آرمید — رسم قدیم پیش روی برگزید
پیش روان بر دو طریق آمدند — پس روشان هم دو فریق آمدند
طائفهٔ بر اثر انبیا — گرم برفتند و شدند اصفیا
طائفهٔ منکر و بے دین شدند — بر قدم خیل شیاطین شدند
فرقهٔ صابی و گروهِ دو رنگ — هر یک ازین فرقه بود بیدرنگ
طائفهٔ کرده به خود اعتماد — پیش گرفتند رهِ ارتداد
معتقدِ نفسِ محیل آمدند — مثبتِ دعوے به دلیل آمدند
کرده گریز از صفتِ یؤمنون — گشته مباحث به چرا و به چون
وین همه هم مثلِ دو رنگانِ زشت — بے سر و پا آمده اهرم سرشت
اصل مذاهب نه بود بیش ازین — غور کن اے دیده وری پیش بین
نفس بود با دو صفت متصف — گاه مطیع است و گهے منحرف
گاه به ابلیس کند اتفاق — گاه دگر زید به فرشته وفاق
پس اگر آماده به تلبیس گشت — خود ز شناعاتِ خود ابلیس گشت

گرچه زبان آور و دهری شوی — تنگدل از وحدتِ قهری شوی

هرگز ازین قید نیابی پناه — کے شوی آزاد از احکامِ شاه

هر که به پیش از تو برین راه بود — پس رویت بر قدمش ره نمود

قیدِ دگر این بود اے لاف زن — بند بپائے تو نهد آن شمن

هر یکے از فلسفیانِ قدیم — بود تبه کردهٔ نفسِ لئیم

کیست که آزاد شد از قیدِ نفس — کرده زبون هر همه را کیدِ نفس

نفس ز ابلیس تلمذ کند — میل بهر گونه تلذذ کند

جهل و جنون هم نرهاند ازو — وائے گر انکار کنی از عتو

پیشِ روش اسطقس آتشے ست — بهرهٔ آتش همه تن سرکشے ست

آخر از آتش نتوان کرد ابا — سوختهٔ و سوخته هر چیز را

تیرگیِ دود به بین بر سرش — بنگر از آن پس سوی خاکسترش

عنصرِ آتش چو کند سرکشی — نفس از آن شعله شود آتشی

منکرِ آتش ز هوا مر نهٔ — خاک صفت باش چو منکر نهٔ

ور نه کند جذبِ سوی جنس میل — هیمهٔ دوزخ شوی آخر بویل

اے که اسیر آمدی و همچنان — باز روی سوے عدم از جهان

باش که آزاد نه گشتی هنوز — کهنه پلاست نه نوشتی هنوز

لافِ خلافِ تو جنون ست و جهل — آنچه محال ست تو دانیش سهل

تا بکے این لقلقهٔ هرزه هیچ — فکر بفرما و بسنج و مرنج

حیف که با این همه افتادگی — دم زنی از دعویِ آزادگی

خاک بر این نخوت و باد بروت
چند به خود برتنی اے عنکبوت

لقلقه آواز لکلک است ۱۲

۱ وحدت قهری ... ۲ ... قید اول ... قید دوم ... سوم گذشت ۱۲

اہل نظر باش و بہ بین اصل و فرع | کور مکن چشم خود از عین شرع
ورنہ بگردی تو بتر از بشر | مسخ مکن صورت خود را بشر
گر تو تصرف بہ شریعت کنی | حیف کہ بطلان نبوت کنی
شرع چو بے عین بود شر ناسے | شر کند از شرع بہ عین تو جاے
نکتہ دہد غین تو بر عین تو | مردمک دیدہ دیدہ غین تو
کوریت این ست بہ دانش شیخ | گوش کن این نکتہ و لختے مرنج
شرع ز شارع شد و شارع ز شرع | ہر دو چو عینین پے عین و ورع
شارع ما شرع علم ساختہ | رایت شرع از الف افراختہ
نیک بہ بین کاین الف احمد است | حمد بہ او از پس او آمد است
این علم حمد بہ میدان حشر | پیش بہ در پیش بہ بعث و نشر
خواجۂ ما چون بزند این علم | حضرت آدم بودش ہمقدم
زیر لوایش ہمہ عالم بود | آہ نہ دانم کہ چہ عالم بود
ہر کہ بتابد ز چنین شرع سر | نار جہنم بود او را مقر
داور قہار بگیرد بہ قہر | توبہ او در نہ پذیرد بہ قہر
تا نہ کنی غفلت از ان الذین | این ہمہ در وحی منزل ببین
راہبر و راہ زن آمد کتاب | توبہ کن از معصیت و سر متاب
اے کہ نہ گیری تو گناہے بچیز | خاک تبسر بہ درت آمد عزیز

گفتار ہشتم در ترجمۂ حدیث ان بین یدی الساعة کذابین فاحذروہم

خواجۂ کونین خبر دادہ است | سرمۂ بینش بہ نظر دادہ است
گفتہ چو نزدیک شود روز حشر | پیشتر از واقعۂ بعث و نشر

در بصفاتِ ملکوتی رسید | تا حدِ شانِ جبروتی رسید
بعثتِ هر مرسل و ختم رسل | آمدنِ پیش روانِ سبل
امر بدیهیست به حکمِ خبر | از همه آثار و تمامی سیر
هیچ کس انکار ندارد ازان | متفق آمد به وقوعش جهان
ور سخنے راند کفوری حسود | بود به تصدیق نه در اصل بود
انچه جهانش به زبان آورد | کیست که کذبش به گمان آورد
معجزهٔ خواجه کلامِ مجید | پیشِ نگاه است به بین اے سعید
کیست که آورد کلامے چنان | کیست که از سورتے آرد نشان
چون نه توانست کسے تا بحال | رو نه توان کرد به قال و مقال
از پسِ اسلام مکن سرکشی | آه ز خاکے که شود آتشی
از درِ احمدؐ به ستم سرمتاب | تابعِ او باش به راے صواب
هر که دلش مائلِ آزادگیست | از اثر ابلهی و سادگیست
آدمیان گم شده اند از جهان | از پےِ غولان شده مرکز جهان
دل به خیالاتِ پریشان مکن | پیرویِ شعبده کیشان مکن
مردمے نیست درین مردمان | دشمنِ پنهان یقین از گمان
باطل و حق بنگر و حق کوش باش | رو به حقیقت کن و با هوش باش
نیستی و هستیِ تو ظاهر است | نفسِ تو از حالتِ خود ماهر است
کیستی و خود ز کجا آمدی | فکر کن آخر که چرا آمدی
آن که ببخشید ترا جسم و جان | باز تواند که کند همچنان
تارکِ ایمان شده کافر مشو | سرکشِ و آزادهٔ و منکر مشو
آخرت و روزِ قیامت حق است | انچه خبر داد رسالت حق است

گفتار هفتم در ترجمهٔ حدیث لما خلق الله آدم و ذریته قالت الملائکة خلقتهم یاکلون ویشربون وینکحون ویرکبون فاجعل لهم الدنیا ولنا الآخرة قال الله تعالی لا اجعل من خلقته بیدی ونفخت فیه من روحی کمن قلت له کن فکان

خواجهٔ ما گفت که چون کبریا / داد به آدم شرف اصطفا
عزتش افزود به ذرّیتش / کرد به اکرام فزون عزتش
با همه خوبی که سزد آفرید / از همه اعیان جهان برگزید
غلغله برخاست ز کرّوبیان / بی‌خود ازان خیل برآمد فغان
غم زده گفتند که ای کردگار / ساختی این را ز قدم آشکار
عیش کنند این همه با خورد و نوش / غافل از امروز و ز فردا و دوش
شغل تنعم به تزوج کنند / میل مراکب به تفرج کنند
ملکت دنیا بده این جمع را / عالم عقبی بکن از بهر ما
داور قهار جهان آفرین / گفت که هرگز نکنم این چنین
هر که سرشتم به دو دست خویش / کی به مساوات نمایم روش
داده ام از روح خودش آبرو / حکم کنی تا کنم مثل او
هر که بدین فرقهٔ شاهی بود / چونکه در بند تباهی بود
هر که بدین پایه معزز بود / وای که سرتاب ز مرکز بود
کافر و مرتد شود و آنگهی / از پی اسلام کند سرکشی
ملحد و بد مذهب و صابی شود / منحرف و گردد و آبی شود
بر پی احمد نرود مثل مور / پیروی نفس کند چون ستور
شیوهٔ اخلاص گذارد به آز / پیشهٔ ابلیس گزیند به ساز

تفرقه و تهلکه پیدا شود — فرقهٔ کذاب هویدا شود
الحذر از لقلقهٔ کاذبان — وز روشِ بی ادبان الامان
شعبده بازانِ خرافات سنج — هفت و نه آرای عجوزِ سپنج
فتنه برانگیخته از چارسو — شش جهت از غلغلِ شان پُرغلو
هرزه سرایانِ سراپا بطر — بی نظر و بی هنر و بی خبر
ماحیِ آثار رسالت همه — رای زن از جهل و ضلالت همه
گفته که در عهد رسولِ خدا — بود مراعاتِ مصالح جدا
دَورِ دگر آمده اکنون بدهر — کهنه شد آن رسم وره لطف و قهر
قاعده ها جمله دگرگون شده — آن همه افسانه و افسون شده
مصلحت آن ست که ما میکنیم — سنتِ این وقت ادا میکنیم
خوبیِ هر زشت به تبدیل هاست — حاصلِ هر علم به تحصیلِ ماست
گرچه رسول است رسولِ جهان — پیش روِ فرقهٔ اسلامیان
مختلف آمد ز علل واقعات — عقل به تقلید نه بیند نجات
این قدر اقرار رسالت که هست — نیست بجز کید و بطالت که هست
هر که تخالف ز شرائع کند — سرکشی از حق به وقائع کند
رای زند در کلماتِ قدم — هرزه به تبدیل کند بیش و کم
خط کشد و دست کشاید به جور — از سرِ تحریف کند فکر و غور
انچه بدل آیدش آرد به کار — دانش از خیره سری استوار
مذهبِ اسلام کجا او کجا — وه که به یک سوزده خوف و رجا

معتقدِ خدعهٔ باطل مباش
چاه براه آمده غافل مباش

بندهٔ فرمان محمد صلی اللہ علیہ وسلم شده | هم چو رهے راضی از احمد شده
پاک شد از لوثِ ریا دینِ او | پیروی وراستی آئینِ او
وانکه بدین هر سه تخالف کند | خیره سری کرده تصرف کند
پیش کند لقلقهٔ ناصواب | ره زند ورا ے زند از تیاب
مرتدش انکار و مسلمانِ ان | از دوگان بشمر و انسان مدان
ختم رسل قبلهٔ حاجاتِ ماست | اصل عبادات و مناجاتِ ماست
تافته از پرتوِ او غرب و شرق | یافته تمییز ازو جمع و فرق
هر که به خود بینی ازو سرکش است | همه صفت گرم کنِ آتش است
راحت روح است ولایش عزیز | سرینه از صدق بیایش عزیز

گفتار دهم در ترجمهٔ ان الذین سبقت لهم منا الحسنیٰ اولئک عنها مبعدون لا یسمعون حسیسها وهم فیما اشتهت انفسهم خالدون لا یحزنهم الفزع الاکبر وتتلقٰیهم الملائکة هذا یومکم الذی کنتم توعدون

هر که به فطرت ز قضاے قدم | در رهِ حق آمده ثابت قدم
ثبت به لوح است نکوکاریش | خامه نگهداشته از خواریش
داور پاکش به کرم برگزید | پاک دل و نیک سرشت آفرید
دور بماند ز عذابِ الیم | نشنود آوازِ شرارِ جحیم
دست بهر خواهش خود یابد او | سر بسر از نور درون تابد او
امن ز حزنِ فزعِ اکبرش | عیشِ خلود از نعم داورش
انوریان گشته ملاقی به او | مژده رسان وقتِ تلاقی بود

گفتار هشتم در ترجمهٔ حدیث المؤمن اعظم حرمة من الكعبة

پیش رو قافلهٔ انبیا / هادیِ کل سیدنا مصطفیٰ
گفت که فرزانهٔ ایزدپرست / از حرم الله گرامی تر است
حرمتش از کعبه بود بیشتر / وز عظمت مظهرِ شانِ دگر
ویژه تر از بعض ملایک بعز / از کرمِ خاصِ خدای معز
هرکه بدین پایه بود محترم / حیف که بر خود بپسندد ستم
سرکش و نادان شود از گمرہی / عقل بیکسو زند از ابلهی
منزلتِ خود کند از کفر گم / فاجتنبوا والتمسوا ربکم
هرکه چنین کرد ز اسلامیان / کوری او ساختش از عامیان
خیره سر از شیوهٔ تلبیس گشت / هم نفسِ نفس به ابلیس گشت
آوخ ازین عهد که از ترّهات / منقلب آمد ز علل واقعات
هرلبِ شده هاتفِ دگری می زند / شعبدهٔ از همه سر می زند
قال و مقالے به خود آراسته / شعلهٔ جوالهٔ برخاسته
کرده بزورے روشِ اختراع / بندهٔ سیم و زر و مال و متاع
بی خبر از حشر و وعیدِ تعس / جمله ز شعلات هوا مقتبس
مخترعِ حیله گری هر زمان / از شیمِ مفتریان الامان
سرکش و پا بشکن اے عزیز / زاویه بگزین ز محیلان حیز

گفتار نهم در ترجمهٔ حدیث رضیت بالله ربا و بالاسلام دینا و بمحمد نبیا و رسولا صلی الله علیه وسلم

هرکه به بیتِ حق برگزید / خوبی انجام در اسلام دید

حیف کہ تصدیقِ بلا غش کنی ‌ ‌ ‌ وز پسِ آن محوِ بلا غش کنی

آہ اگر از حکما دانیش ‌ ‌ ‌ وای اگر از عقلا خوانیش

بے خبر از فر رسالاتِ او ‌ ‌ ‌ غافل از آثار و زحالاتِ او

بشمری از زمرۂ سلطانیان ‌ ‌ ‌ سرکشی از ملتِ روحانیان

از پسِ اسلام کنی راہ گم ‌ ‌ ‌ سرزدہ گردی ز لقد جاءکم

راہ روی بر قدمِ فلسفہ ‌ ‌ ‌ منہمکِ پیچ و خمِ فلسفہ

فلسفیِ شوم کجا او کجا ‌ ‌ ‌ خاتمِ معصوم کجا او کجا

الحذر از تیرہ درونانِ عزیز ‌ ‌ ‌ وہ زننگ و تا زہیونانِ عزیز

چارہ حدِ ہند ازین ناکسان ‌ ‌ ‌ پُر شدہ ای وای چو دشت از خسان

گفتار دوازدہم در ترجمۂ حدیث من اطاعنی فقد اطاع اللہ ومن عصانی فقد عصی اللہ

چارہ گرِ امتیان مصطفیٰ ‌ ‌ ‌ روشنیِ چشمِ جہان مصطفیٰ

شمعِ رہ پیش روانِ سُبل ‌ ‌ ‌ خاتمۂ نسخۂ تحقیقِ کُل

عارضِ نورانیِ او ہمچو ماہ ‌ ‌ ‌ حاشیۂ و متنِ کلام الٰہ

اولِ ما را ز وجودش وجود ‌ ‌ ‌ آخرِ ما را ز نمودش نمود

ظاہرِ ما مظہرے از نورِ او ‌ ‌ ‌ باطنِ ما پرتوے از طورِ او

بارگہِ رحمتش از کبریا ‌ ‌ ‌ سایہ فگن بر سرِ ارض و سما

تربیت آموز بہ علم و حِکَم ‌ ‌ ‌ آئنہ آرائے صفائے اتم

باصرۂ دیدہ جہان بین ازو ‌ ‌ ‌ بوئے خوشِ جملہ ریاحین ازو

بندہ نوازے و کرم گسترے ‌ ‌ ‌ از نظرِ لطف جہان پرورے

شمس و قمر ہر دو ازو تافتہ ‌ ‌ ‌ مردمکِ دیدہ ازو یافتہ

گفته که از پیش دل افروز بود
از پی تو وعدهٔ امروز بود

منتظران کرمش را ز شوق
هر نفسی چشم سوی تحت و فوق

کیست که این وعده کند خوش دلش
وین همه نیکیست ز آب و گلش

خاک بهش باد زمیلش عزیز
ناجی از آتش به طفیلش عزیز

گفتار یازدهم در ترجمهٔ حدیث انا من نور الله و کل شیٔ من نوری

تا عدهٔ گردش نه آسمان
مادّهٔ دانش کرد و بیان

خواجهٔ ما حضرت ختم الرسل
مشعله افروز ره اوج سبل

مثبت الله به الّا ز جاه
جلوهٔ او نفی کن لا اله

نور ز ظهور ز همه قرب و حضور
برقی از او تافته بر کوه طور

سید ما شافع ما حرز ما
قطع کن امر هر آمرز ما

سلسله اش تا به قیامت دراز
هر یک از آن سلسله دانای راز

هر که از و نیز هم طرب یافته
باده جان بخش ز رب یافته

بر قدمش همچو نبی هر ولی
بر همه اسرار خفی منجلی

تلخی هر تلخیه چو شیرینیی
کرده بدل با شکر آگینیی

علم از و قاطع جهل آمده
مشکل است همه سهل آمده

گفته من از نور خدا آمدم
جلوه نما پرده کشا آمدم

جملهٔ اشیا ز ظهور من است
هر دو جهان پرتو نور من است

هر که چنان گفت و چنین آمده
هادی آفاق به دین آمده

گفته که من بنده و پیغمبرم
راهبر بندگی داورم

مزد نه می خواهم و نه اجرتی
می کشم از بهر شما زحمتی

قائم و همواره بدان قائمی / مستقل از بندگیِ دائمی

حق نگذارند به قلبِ سلیم / منفذِ شان خطِ رهِ مستقیم

هر که به ایشان نکند یاوری / خسته نگردند ازان داوری

هر که مخالف شده ورزد خلاف / گردنِ تشویر فرازد به لاف

دست نیابد که رساند ضرر / رنج رساندن نتواند بشر

تا به زمانی که رسد روزِ حشر / غلغله پیدا شود از بعث و نشر

وان همه باشند بر آئینِ من / شیفته بر ملت و بر دینِ من

امرِ الٰهی به مقامِ دگر / می دهد از قربِ قیامت خبر

ور تو بگوئی که در آن وعده گاه / کس نه بداند که بجز ید اله

این خبر ایما کند از نفخِ صور / ماخذش این است نه قربِ نشور

نفخه بود عینِ قیامت نه قرب / غور کن اندر اثرِ پاکِ عرب

ور نه کنی مطلبِ نفخه قیاس / دور فتد فکرِ تو زین اقتباس

پس ز علاماتِ قریبه بسنج / کز اثرِ هول بلرزد سپنج

آن همه هم مخبرِ محشر بود / پیچ به پیچ از علما دیگر بود

خاتمهٔ دهر بود بر شمار / محو شود ذکر خداوندگار

حیف کزین امتِ خیر الامم / رخت به یک سو فگنی از علم

وای کزین جمع شتابی برون / هیچ بهائم شده زشت و زبون

این همه ز آثار قیامت بود / شعبدهٔ نفس ز شامت بود

آوه ازین فرقهٔ مرتد عزیز / آوخ ازین طائفهٔ بد عزیز

یا رب امانم ده ازین تهلکه / وز همه آفاتِ بدِ مهلکه

وقت خراب است خدایا پناه / باش مجیرم ز کرم یا اله

پرده کشایان درش پاک باز — جاده نوردانِ رهش در نماز
خاک نشین با فقرا هم نفس — پیش نگاهش ز صفا حالِ پس
گفت هر آن کس که مرا بنده شد — پیشِ خداوند سرافگنده شد
هر که سر از حکم بتابد مرا — تافته بے شک سرِ خود از خدا
تابع فرمانِ من و او یکیست — بستهٔ پیمانِ من و او یکیست
هر که به فرمانِ خدا است عز — آمده باشد به چنان فروعز
منکرِ او کافرِ سرکش بود — روز جزا هیمهٔ آتش بود
وانکه به تصدیق کشاید زبان — وز پسِ تصدیق کند هم چنان
زشت تر از کفر بود کارِ او — مرتدش انکار ز انکارِ او
آه که در هند درین روزگار — می کند این فتنه شب و روز کار
هر که بتابد ز نبی سر عزیز — نیست بر او رحمتِ داور عزیز
هر که از و سر نه کشد سرور است — گرچه گنه گار بود برتر است

گفتار سیزدهم در ترجمهٔ حدیث لا یزال امتی امة قائمة بامر الله لا یضرهم من خذلهم ولا من خالفهم حتی یاتی امر الله وهم علے ذلک

قافله سالارِ وجود و شهود — احمدِ مختار نبیِ ودود
هستیِ کل رابطهٔ جسم و جان — واسطهٔ خلق بربِ جهان
روسیهان از کرمش سرخ رو — خاکِ درش غازه کشِ آبرو
کج کلهان بر در او منحنی — حاشیه بوسانِ بساطش غنی
گفت که از امتِ من فرقهٔ — در بر هر یک ز تقا خرقهٔ (پرهیزگار)
پا بفشارند به تحقیق راه — جاده نوردند به امر اله

ملتِ او آمدہ خیر الملل ٭ بے زلل وبے خلل وبے علل
رحمتِ عامش چو دگر خیر وشر ٭ دادہ زتاثیرِ محبت خبر
گفت ہر آنکس کہ گراید بہر ٭ واہیش دل برباید بہر
مائلِ چیزے زمحبت شود ٭ دل بہ تولاش زدستش رود
ذکر زند در رگِ او نیشتر ٭ تذکرۂ آن بکند بیشتر
بارِ دگر حرف بدینگونہ راند ٭ گوہر پاک ازلب شیرین فشاند
گفت کہ حُبّ تو بہ چیزے ترا ٭ می کند اعمیٰ و اصم از ولا
ہر دو حدیثِ نبوی را بسنج ٭ تا متمتع شوی از ہر دو گنج
ہرکہ بدین شیفتگی کرد ذکر ٭ ہرکہ بدین پایہ رسانید فکر
ہرکہ شب وروز دران صرف کرد ٭ وز دو جہان کار بیک طرف کرد
مردِ خدا گشت و بہ جائے رسید ٭ در دل و جان نورِ خدا را بدید
وحی منزّل کہ بود فاذکروا[۷] ٭ شاہدِ عدل است بہ وجہ نکو
ہرکہ بہ تسویف ازو دور ماند ٭ غافل و مہجور ازان نور ماند
این ہمہ در علم تو ہست اے عزیز ٭ وہ کہ تو خود جاہلی اے بے تمیز

گفتار شانزدہم در ترجمۂ حدیث من احبّ لقاء اللّٰہ احبّ اللّٰہ لقاءہ ومن ابغض لقاء اللّٰہ ابغض اللّٰہ لقاءہ

گفت پیمبر کہ اگر بندۂ ٭ پیشِ خداوند سر افگندۂ
شیفتہ گردد بہ لقائے الٰہ ٭ حبِّ لقایش کند از لطف اللّٰہ
ہرکہ گریزد ز لقایش بدور ٭ می شود او ہم ز لقایش نفور
شاہدِ حق است اے رہنما[۸] ٭ چند بہ غفلت کنی از حق ابا
وعدۂ دیدار فرامش مکن ٭ کز سنریہم[۹] است مؤکّد سخن

۷ فاذکرونی اذکرکم سورۂ بقرہ ۱۲
۸ وجوہ یومئذ ناضرة الی ربہا ناظرة ۱۲
۹ سنریہم آیاتنا ... لا تضامون فی رؤیتہ

گفتار چهاردهم در ترجمهٔ حدیث انا رحمة مهداة

سیدِ کونین رسولِ عرب — پیشِ روِ عالم و محبوبِ رب
شمس و قمر هر دو از و تافته — آدمِ خاکی دم از و یافته
مقدمش راحتِ روح آمده — منقبتش اصل فتوح آمده
طالعِ ما بود که آن نورِ پاک — پیکرِ انسان شده آمد بخاک
خوش خبری داد به وابستگان — مژدهٔ رحمت به درون خستگان
گفت که من آمده ام رهنما — رحمتِ مهداة به سوے شما
هر که بدینگونه بشارت دهد — نعمتِ عظمیٰ به اشارت دهد
شومیِ بخت است گر از سرکشی — پا ز رهش بے سر و پا درکشی
مسلکِ تلبیس کنی اختیار — شیوهٔ ابلیس کنی استوار
ملتِ او ناسخِ هر ملتے است — بے خلل و پاک ز هر علتے است
احمدِ مرسل که بجانش درود — حامد و محمود بجز او که بود
جانِ گرامی که در آب و گل است — واله او گشته عزیزِ دل است
رحمتِ مهداة پذیرفته است — هر خس و خاشاک ز خود رفته است
گرچه ز عصیان و سفیهِ لاشی ام (کمینگی) — کمترے از امتیان ویم
شکرِ خداوند که هر دم عزیز — در نظرم نیست جز او هیچ چیز

گفتار پانزدهم در ترجمهٔ حدیث من احب شیئا اکثر ذکره و حدیث دیگر حبک الشیء یعمی و یصم

شافعِ ما حامیِ ما مصطفیٰ — پخته کن خامیِ ما مصطفیٰ
ساقیِ امت به شرابِ طهور — نور دو گیتی به کمالِ ظهور

بندگیش بندگیِ کردگار — صدرِ عمل خانهٔ روز شمار
مخبرِ صادق ز ازل تا ابد — احمد و آئینهٔ نورِ احد
هر که به جان ساخته او را عزیز — کرد خدا ایش به تو لا عزیز

گفتار هیجدهم در ترجمه حدیث علمی بعد وفاتی کعلمی فی حیاتی که شیخ عبد الحق محدث در جذب القلوب آورده

فخرِ امم فخرِ رسل فخرِ کل — پیشِ روِ قافله هاے سبل
از همه آفاق گرامی ترے — مژده رسانے و نوید آورے
زنده کنِ جانِ دل افسردگان — آبِ حیات از پے ما مردگان
اصلِ علا شانِ معلاے او — کعبه مشرف ز مصلاے او
علمِ وے از علمِ الٰهی همه — سرِّ سفیدی و سیاهی همه
گفت که علمم به حیات و وفات — آمده یک رنگ به علمِ ثبات
غافلی از آمدهٔ معنیش — ساختهٔ یاوه به لاینفیش
هوش تو اے بیخبر آخر کجاست — عاقبت این علم بجز وے کراست
ور تو از و نفی کنی علمِ غیب — در حقِ او زین نبود هیچ عیب
زانچه که او خود نه بد ز خصلتش — کم نه شود مرتبهٔ قربتش
غیب نه داند بجز الله کس — عالمِ هر غیب خدا هست و بس
لیکن اگر نفی کنی مطلقا — مے فگنی رخنه به دینِ خدا
علمِ فاوحے به الی عبده — بس نه بود از پے هر آگهی
گر نه خبر داده ز غیبش خدا — گفت در آغازِ نبی خود چرا
از نظر انداخته یومنون — گبر صفت گشته به کبر و جنون
گر نه خدا کرده به سویش خطاب — یافته او خود ز کجا این کتاب

آه عزیزا آه عزیزا آه آه / این همه دانی و کنی صد گناه
روز و شب از یاد خدا غافلی / می کنی از از بندگیش کاهلی
بندهٔ نفسی به ستم هر نفس / چون تو زبونی نه بود هیچ کس
راه نوردے که درین راه رفت / دل شده با نالهٔ و با آه رفت
این رهِ باریک کجا تو کجا / این شبِ تاریک کجا تو کجا
وادیِ ایمن که کند طے زبیم / کیست که این راه رود چون کلیم
هر که ز مردان خدا گام زد / گرد خدا از ازلش نام زد
راحتِ روحش نه بود جز خدا / فتح و فتوحش نه بود جز خدا

گفتار هفدهم در ترجمهٔ حدیث ان الله تجاوز لامتی عما حدثت به انفسها مالم تتکلم به او تعمل به

نورِ دل و نورِ نظر مصطفیٰ / خواجهٔ کل فخرِ بشر مصطفیٰ
حامد و محمود بشیر و نذیر / شاهد و مشهود عدیم النظیر
چاره گرِ جملهٔ گناهانِ ما / مرحمتش زندگیِ جانِ ما
گفت که از امتم آمرزگار / کرده بحل ها چنین بے اختیار
آنچه بدارند ز مردم نهان / آنچه نیارند ز دل بر زبان
آنچه بمانند از ان مجتنب / آنچه نه گردند بدان مرتکب
تا نه کنند این دو عمل از خلاف / کردن و گفتن همه گردد معاف
این همه رحمت ز وجودِ ویست / این همه افضال ز جودِ ویست
هر که سر از بندگیش تافته / نارِ جهنم به جزا یافته
عالم ازو این همه نیرنگ یافت / آدم ازو این همه فرهنگ یافت
پیش رهِ راه روان قدیم / پس روش ازاد زهر گونه بیم

آه به تشبیه رسولِ جهان | آنچه کسے نیست سزاوار آن
آه به تشویه سخن گستری | باز ز حد پیش سبند آوری
آه به تخفیف کنی نسبتش | باز بگوئی که منم امتش
آن همه تمثیل غلط در غلط | پاره زن آن را و بیفگن به شط دریا
آن که پس و پیش به چشمش یکیست | مے نگرد انچه به چشم تو نیست
آن که فزون ست ز عالم بهوش | مے شنود انچه نیاری بگوش
آن که ز حالات و ز آیاتِ حشر | داده خبر بیشتر از بعث و نشر
آن که خدایش به ثنا معترف | کرده به خیر البشری متصف
در حقِ او این همه لایعقلی | چند بیک سو زنی از عاقلی
این همه باطل بود و برخلاف | تا به کجا عربده جوئی ز لاف
حق نه بود این که ز حق بگذری | انچه بخواهی به زبان آوری
مختصرے گفته شد و بیش ازین | در کتبِ معتبره خود ببین
گر به احادیث مقرے شوی | پس به کجا سید این کجروی
آخر اهانت نه بود این همه | یا به خیالِ تو بود زمزمه
شرک عجب شعله بدل برفروخت | قاعدهٔ علم و ادب پاک سوخت
نیست بجز شرک ترا در نظر | کفر ز چشمِ تو نهان شد مگر
منزلتش از نظر انداختے | بیخ همه شرک بر انداختے
چاره جز این نیست پے رفعِ شرک | واه زهے اسلحهٔ دفعِ شرک
اول شرک آنکه خداوندگار | کرده ز لولاک لما آشکار
ساخته او را به خدائی شریک | مے نکنی غور ز فکرِ رکیک
درجه عبدیّت و ماهیتش | مشترک آمد به الٰهیتش

آمده از غیب همه حرف حرف
منکرِ ایمان مشو اے تنگ ظرف

علمِ لدنی چه بود علمِ غیب
بے شک و بے وسوسه خالی ز عیب

گر تو به علمش نه شوی معترف
می شوی از دین خدا منحرف

شرم نه داری که چه گوئی به جهل
باش که این کار نه کاریست سهل

حیف که با دعوے اسلام و دین
سرزده گردی به تجسّس چنین

بر سرِ حق باش اگر عالمی
ورنه ز باطل به دگر عالمی

نفس بیک سوزن و لخته مرنج
یک نفس اندیشه کن و خود بسنج

آن که بود مهبطِ یوحیٰ الیه
او ز کجا و ز کجا غلّ و غشے

انکار از منکرئ وهابی که در نفی علمِ غیب از آں حضرت صلی الله علیه وسلم گستاخانه حرف زده بے ادبی کرد استغفر الله استغفر الله

اے به غلو کرده زبان را دراز
بر همه کس کرده درِ فتنه باز

حاصلِ علم است مودب شدن
از سرِ تهذیب مهذب شدن

با همه کس باید ادب داشتن
حرف زدن قاعده نگذاشتن

خاص تر آن جا که کند حکم رب
ترک ادب ترکِ ادب اے عجب

هرزه سرائی به چنین بارگاه
حیف به حیف آه به آه آه آه

آن که خداوند رضا جوی اوست
آن که ز لولاک لما تازه روست

وه چه رضا[۱] جوئی او ساختی
پُر هنری کارِ نکو ساختی

آن که خدا[۲] ساخته ذکرش بلند
خوش به ستودیش تو اے هوشمند

آن که به محبوبیِ حق مصطفےٰ است
شاهد و مشهود و حبیب خدا است

حیف که در ذکر وے و وصفِ او
لقلقهٔ سینی و کنی هاے و هو

چند مزخرف به خیال آوری
مثل جهولے به مثال آوری

۱ در حدیث آمده که [illegible] ولا فخر و در کلام مجید است ولسوف یعطیک ربک فترضیٰ ۱۲

۲ ورفعنا لک ذکرک ۱۲

چون دهد از دستِ خودم کاسهٔ | افگندم ذوق به تلواسهٔ
ست شوم همچو خراباتیان | سجده کنم مثلِ مناجاتیان
گر نه بود در دلم این اشتیاق | بر سرِ من خاک و پناه از نفاق
عافیتم ده بوے و آلِ وے | فضلِ من افزاے بافضالِ وے
اے ز عطیاتِ تو مملو جهان | جز تو کسے نیست کسِ بیکسان
گرچه نصیبِ من از اعمال نیست | ناکسم و حالِ من آن حال نیست
بهره ز طاعات نه دارم مگر | قادرے و مقتدر و چاره گر
خاکِ رهش گشته همه اولیا | من ز کجا وین شرفم از کجا
والهٔ نامش همه پیغمبران | کیستم آخر که نهم دل بر آن
لیکن امیدم به کرمهاے تست | اے به عطا معطیِ ما از نخست
بنده نوازی و خداوندِ ما | رحمتِ تو میدهد امیدِ ما
آرزوم کن به کرم مستجاب | اے تو کریم و کرمت بے حساب
بر درت آمد به تمنا عزیز | لطف و کرم لطف و کرم یا عزیز

گفتار نوزدهم در ترجمهٔ حدیث المرء مع من احبّ

گفت صحبیّ به حبیبِ خدا | کے شود آشوبِ قیامت بپا
گفت چه سامان بهم آوردهٔ | یعنے از اعمال چها کردهٔ
گفت که چیزے نه بجز این دو چیز | حبِّ خدا دارم و حبِّ تو نیز
گفت که انسان به همان کس بود | هرکه ولایش به دلش بس بود
پس به محبانِ محمد صلی اللہ علیہ وسلم نوید | خوش خبرش داده فزوده امید
گر تو به اعمال گران مایهٔ | با همه آرام در آن سایهٔ

یا مگر این جمله برائے دو گفت
در حق او گفت و بشان تو گفت

زعم ساوات ترا چیره کرد
هر دو جهان چون نظرت خیره کرد

دل ز خرافات تو آمد به رنج
گر تو ازین گفته برنجی به سنج

گر تو بتو به نه شوی چاره جو
تو به ازین دین و ازین علم تو

هر که کند بے ادبانه کلام
علم وے از جهل بتر والسلام

مناجات

بار خدایا همه فرسوده ام
پیر کهن سال و بس آلوده ام

آه که هفتا سله ام اے اله
هر نفسم مرتکب صد گناه

عمر تبه کرده به عصیان تو
آه ز سرتابی فرمان تو

آگهیم نیست ز انجام خویش
تا ز قضائے تو چه آید به پیش

چون دل هر یک بدو انگشت تست
پس که کند جز تو شکستم درست

جانب طاعات بگردان دلم
سوے خود از لطف بکن مائلم

از غضب خویش پناهم بخش
گر چه بسے نامه سیاهم بخش

اے تو جهاندار و خدائے جهان
در دو جهانم ز غضب وارهان

حب حبیبت به دلم بیش کن
وز کرمت شیفتهٔ خویش کن

من ز تو راضی و تو راضی ز من
نفس نه گردد متقاضی ز من

خاتمه بالخیر نامت شود
جان ز سلامت به سلامت رود

بر لب کوثر برسان از کرم
تا سوے محبوب تو رو آورم

دیده به دیدار منور کنم
گریهٔ شادی کنم و تر کنم

نور جمال تو به بینم درو
زمزمه سنج از خوشی و تازه رو

تو ورقی چند فرو خواندهٔ	در الف و با به گرو ماندهٔ
وه که بدین لقلقهٔ ظاهری	غرقِ تبحّر شده مستکبری
علمِ نبی بعض شماری به جهل	اشلهٔ باطله آری به جهل
بی ادبیها به بطالت کنی	کم زنیِ شانِ رسالت کنی
غور کن ار منصفی ای بیخبر	مخبرِ بعض است حدیثِ عمر رض
از بَدَءُ الخلق نشان داد باز	تا ابدش سلسله کرده دراز
پیشتر از خلق بجز هو نبود	این من و تو هیچ بجز او نبود
ذات احد بود و صفاتش باو	پس به ظهور آمده ذاتش باو
خواجهٔ ما داد خبر ز ابتدا	تا برسانید سوی انتها
بعض تو کذب است و خلافِ قیاس	کردهٔ از فکر خودش اقتباس
این همه اکثر بود و بیشتر	بعض نسنجد بشر الّا بشر
اول و آخر همه در علمِ اوست	انچه پسِ پشت بود و رو بروست (یعنی باشر)
بعض همان ست که مخفی بماند	خواجهٔ عالم به زبانش نراند
مبطلِ بعضِ تو احادیثِ اوست	کان بصحاح آمده بی گفتگوست
آه ز بیباکی و تجهیلِ تو	آه ز گستاخیِ تمثیلِ تو
بی ادبیها اگر آئینِ تست	توبه ام از علمِ تو و دینِ تست
گرچه بتر ز اتیانِ وی ام	معتقدِ قلقله هرگز نی ام (آواز کردن)
هر چه بگوئی تو بگویم بلی	این نبود مذهبِ من تَلّی
عالمِ غیبش نکنم اعتقاد	لیکنم این بی ادبی رنج داد
کذب خراشید درونِ مرا	تا حرکت داد برون مرا
این همه گفتم به تو لا عزیز	ورنه من از علم ندارم تمیز

ورنه موالات رساند بکام | باز کشش از رهِ محبوب گام
واله او باش وگر این ره روی | عاقبت آسوده به منزل شوی
خواجهٔ ما داد بشارت به ما | از کرمش کرده اشارت به ما
این دل و این دیده برای کسیست | هر دو منور نه ولائے وسیست
یارب ازین حال مگردان دلم | چون برسد مرگ مکن غافلم
یادِ خود و یادِ نبیِ حبیب | مونسِ جانم بنما یا مجیب

گفتار بستم در ترجمه حدیث قام فینا رسول الله صلی الله علیه وسلم فاخبرنا عن بدء الخلق حتی دخل اهل الجنة منازلهم واهل النار منازلهم حفظ ذلک من حفظه ونسیه من نسیه

کرده به تحقیق روایت عمرؓ | داده بخاری ز تبحر خبر
گفته که محمود شفیع العصات | احمدِ مختار علیه الصلوة
خاسته در ما و فرو ایستاد | وز همه حالات خبر باز داد
انچه ز آغاز خدا آفرید | انچه شود تا به قیامت پدید
تا به زمانے که خداوندگار | حکمتِ هر حکم کند آشکار
جنتیان جمله به جنت روند | دوزخیان همهٔ دوزخ شوند
این همه فرمود و همه باز گفت | یک یک از انجام و از آغاز گفت
یاد گرفت آن که بیادش سپرد | باد گرفت آن که ببادش سپرد
این همه حالات نه اندک بود | این همه کے از پئے هر یک بود
کیست که این علم بدادش خدا | گر نه ز غیب است بود از کجا
ورنه خبر یافته از بعض غیب | ده که کنی نسبتِ علمش به عیب
اے که زنی بے ادبانه مثل | حیف ز گستاخی و سوء العمل

[illegible]

۳

خوض کن اے حبر درین شش حدیث
باش که تا نفس نه گردد خبیث

زین همه ثابت شده بیشک دو امر
مخلص او باش نه چون زید و عمرو

گر تو با خلاص تو تأمل کنی
لاجرم انصاف و تأمل کنی

اولش این است که یکتاست او
پیش خدا افضل و اعلاست او

در دو جهان نیست جز او مثل وے
از بشر و از ملک و هیچ شئے

ثانیش این ست که او خاتم است
ختم رسل بے علل و بے لم است

ور تو بگوئی که دگر خاتمیست
کم زنی و در دلت اخلاص نیست

این همه اوصاف که دارد بسنج
ور تو کنی رنج ز مصحف برنج

مخبر از و هست کلامِ مجید
و ز دگرے نیست نشانے پدید

پس که بود خاتم و مثلش کجا
هرزه سرائی مکن اے فتنہ زا

آیهٔ قرآن و احادیث نیز
مثبت آن ست به حکم تمیز

ور بود آن هم نه بود غیرِ او
خاتم و خاتم نه بود غیرِ او

راه بری گر تو شوی غرق خوض
مرد شنا باش چو ماهی بحوض

روز ازل داور بالا و پست
خاتمه بر سیدِ ما کرده است

مختصرے گفتم و کردم تمام
تا نه شوی منکر از و والسلام

گفتار بست و دوم در ترجمهٔ حدیث ان الله تعالی کتب کتابا قبل ان یخلق الخلق ان رحمتی سبقت غضبی فهو مکتوب عنده فوق العرش

خواجهٔ ما گفت که بنوشت رب
رحمتِ من برده سبق بر غضب

بیشتر از آن که جهان آفرید
نیک و بد و نار و جنان آفرید

کرده نگارش قلم قدرتش
حکمتِ او داشته در قربتش

گفتار بست و یکم در ترجمهٔ حدیث ان لی اسماء انا محمد وانا احمد وانا الماحی الذی یمحو اسبی الکفر و انا الحاشر الذی یحشر الناس علی قدمی وانا العاقب الذی لیس بعده نبی و پارهٔ حدیث دوم انا سید ولد آدم یوم القیامة و پارهٔ حدیث سوم و بعثت الی الناس عامة و پارهٔ حدیث چهارم وانا اکرم الاولین و الآخرین و لا فخر و پارهٔ حدیث پنجم وانا اکرم ولد آدم علی ربی و پارهٔ حدیث ششم انی عند الله مکتوب خاتم النبیین و ان آدم لمنجدل فی طینته و اثبات این معنی که آن حضرت صلی الله علیه وسلم بیمثل و یکتاست و هیچ خاتمی بعد او نیست

خواجهٔ ما گفت که احمد منم — حاشر و ماحی و محمد منم

در همه کردار ستوده منم — در همه بسیار ستوده منم

داور من کفر بمن محو کرد — مومن و دیندار شده فرد فرد

از پس من حشر همه کس بود — پیش منم هر که بود پس بود

عاقبم و نیست پس از من نبی — دخل نه دارد نه معی و نه بی

سرور سردار بنی آدمم — روز دگر مرجع کل عالمم

سوی همه آدمیان آمدم — عامهٔ بهر جهان آمدم

اکرمم از زمرهٔ پیشینان — هم ز پسینان بشکوه و بشان

پیش خداوند جهان اکرمم — افضل و اعلی ز بنی آدمم

بوده من خاتمهٔ انبیا — عز رقم یافته پیش خدا

پیکر آدم نه شده دل فروز — تا مترتب بگلابه هنوز

امتِ خود پیشِ نظر داشت او / با همه کس شفقتِ دگر داشت او

گرچه که ناپاک ترم اے عزیز / شکر که شوریده سرم اے عزیز

او دلِ من هیچ و مسا می کشد / سوے خودم بے سروپا می کشد

امتیِ بے سروپائے وے ام / شیفتهٔ ذکر و ثنائے وے ام

بهره اگر نیست ز شب خیزیم / بس بود این ذکر دل آویزیم

زهد و عبادت نه بود گو مباش / روزیِ من باد غمِ جان خراش

گر نه بدے سوے منش التفات / شعرِ ترم کے بدے آبِ حیات

نعتِ ویم کے بزبان آمدے / سود بسوداے زیان آمدے

رحمتِ او را نظرے بر منست / از اثرش ولوله در منست

یارب ازین فکر نجاتم مباد / کارِ دگر شغلِ حیاتم مباد

من زکجا و زکجا این همه / از کرمش مے کشم این زمزمه

بر درِ تو نوحه گر آمد عزیز / بے هنر و بے خبر و بے تمیز

کهتر و از امتیان کهترے / هر نفسے با گنهے خوگرے

خاکِ رهت گشته به آوارگی / سخت فرومانده ز بیچارگی

نفسِ زبون کرده بجورش تباه / هر نفسے کرده به او تنگ راه

رحمتی اے رحمتِ زحمت ربا / الحذر از آتش و آه هوا

گفتار بست و چهارم در ترجمه حدیث ان من اشد امتی لی حبا ناس یکونون بعدی یود احدهم لو رآنی باهله و ماله

هادیِ ما سرورِ کلِ انبیا / راهبرِ عالمیان مصطفیٰ

مفخرِ آدم به عروج و کمال / مظهرِ اکمل به جلال و جمال

گفت که از امتِ من سخت تر / واله و از حبِ من آسیمه سر

حکم نوشته همه نزدیک او — بر سرِ عرش است به حکمِ علو
هم به نُبیٔ هست که خیر الوری — رحمتِ عام است ز سرتا به پا
نکته درین آن که خداوندگار — روز قیامت بدهد زینهار
پیشِ رو ما همه شد رحمتش — بے خطر است از غضبش امتش
رحمتِ او مامن وماوای ماست — در کنفِ رحمتِ او جای ماست
مخلصِ او مخلصِ داور بود — داورِ او حامی و یاور بود
وای بر آن کس که ازو سر بتافت — سر ز درِ پاکِ پیمبر بتافت
امتیِ پرگنهِ وے عزیز — بندهٔ ناچیز تر از جمله چیز
بر درت آورد خدایا پناه — بگذر و بگذارش از هر گناه

وما ارسلناك الا رحمة للعالمين ١٢

گفتار بست و سوم در ترجمهٔ حدیث طوبی لمن رآنی وآمن بی وطوبی سبع مرات لمن لم یرنی وآمن بی

خواجهٔ ما سیّدِ ما مصطفٰی — پیشِ خدا قائدِ ما مصطفٰی
گفت هر آن کس که مرا دیده است — سوے من از مهر گرائیده است
خوش خبری از پیِ او دائما — مستیِ او از مےِ او دائما
وانکه نه دید است وگراید بمهر — نازهٔ اخلاص بمالد به چهر
خوش خبری از پیے او هفت بار — گشت سبک وز سرِ او رفت بار
این چه کرمهاست که جان خاکِ او — جان چه بود هر دو جهان خاکِ او
رحمتِ او زندگیِ جان ماست — رانقش افزایش ایمان ماست
جان محبان وغریبان فزود — عزّ بعیدان ز قریبان فزود
نشاءِ طوبی چه بود میلِ او — جنبشے از رحمتِ چون سیلِ او
مرحمتش حرزِ همه اُمّیان — بسته به لطف و به شفاعت میان

بر وے و بر آل وے از من سلام / رب ترحم بہ رسول الانام
اے بہ فدایت دل و جانِ عزیز / خاکِ رہت نام و نشانِ عزیز
ہر کہ ترا دید مبارک بہ او / باد سرم بستہ بہ فتراکِ تو
آہ کہ صیدے بجہان ابتری / با ہمہ آلودگی و لاغری
کے بود از خوبیِ ساز و یراق / در خورِ فتراکِ سوارِ براق
لیکن از آنجا کہ زدی در نخست / ہر دو جہان بستۂ فتراکِ تست
شکرِ خداوند ز غایت فزون / کز دو جہان نیستم آخر برون
گرچہ نہ شایستۂ شانِ تو ام / عاقبت از امتیانِ تو ام
نامۂ اعمال سیہ کردہ ام / پیش تو روے سیہ آوردہ ام
از کرمِ تست مدامم امید / تا بہ شفاعت کنی روسپید

گفتار بست و ششم در ترجمۂ حدیث ان اللہ تجاوز عن امتی الخطاء و النسیان و ما استکرہوا علیہ

گفت پیمبر کہ خداوند ما / کرد ہدر ز امتیا تم خطا
آنچہ ز عصیان بپذیرد خلل / آنچہ بہ اکراہ کنند از عمل
ہر سہ معاف است بہ لطفِ عمیم / عفو کند بندہ نوازِ کریم
این ہمہ رحمت ز وجودِ ویست / پرورشِ ما ز شہودِ ویست
خاکِ درش باد سرِ من عزیز / رہگذرش رہگذرِ من عزیز

گفتار بست و ہفتم در ترجمۂ حدیث صلی رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم علی قتلی احد بعد ثمان سنین کالمودع للاحیاء و الاموات ثم طلع المنبر فقال انی بین ایدیکم فرط و انا علیکم شہید و ان موعدکم الحوض و انی لانظر الیہ و انا فی مقامی ہذا و انی قد اعطیت مفاتیح خزائن الارض و انی لست اخشی

ویژه کسانے که پس از من بوند | طالب دیدار رجا لم شوند
هر یک از ان جمع کند آرزو | تا شود از رویتِ من تازه رو
از شغفِ آن که ببیند مرا | در همه آفاق گزینند مرا
حبِ لقائے منش از خود برد | وز همه سو روے بمن آورد
درگذرد بهرِ من از اهل و مال | جان به فدایم کند آشفته حال
واه زهے حالتِ آن مبتلا | کش به چنین حال نوازد خدا
بار خدایا به طفیلش عزیز | چیز شود گرچه نیرزد بچیز
روزیِ او باد ولاے نبی | تا کند جان به فداے نبی
وه چه نبی ملجاء خرد و کلان | احمد مرسل سندِ مرسلان

گفتار بست و پنجم در ترجمه حدیث وعن ابی عبیدة الجراح فقال یا رسول الله احد خیر منا اسلمنا وجاهدنا معک قال نعم قوم یکونون من بعدکم یومنون بی ولم یرونی

گفت ابے جمعه به یارے که داشت | ما به نبی تعزیه کردیم چاشت
باز عبیده به رسول خدا | گفت کسے هست نکوتر ز ما
زانکه به اسلام گرامی شدیم | وز شرفِ قربِ تو نامی شدیم
با تو کمر بسته به حکمِ جهاد | پیش دویدیم بعهد انقیاد
گفت نعم قومے از آیندگان | از پسِ تان بار کشایندگان
رو بمن آرند ندیده مرا | شیفته گردند شنیده مرا
داد تسلی به درون خستگان | آه ز دلداریِ وابستگان
بود شبانے که رمه داشت او | گوشهٔ چشمی به همه داشت او
کرد بدم آتشِ ما تیزتر | چیست ازین ولوله انگیزتر

او همه تن نورِ قدم آمده ‌ امتِ او خیر امم آمده
خاتمهٔ کار بر ایمان شده ‌ اول و آخر همه یکسان شده

گفتار بیست و نهم در ترجمهٔ حدیث ان الله لا ینظر الی صورکم ولکن ینظر الی قلوبکم و اعمالکم

خواجهٔ ما گفت که رب البشر ‌ می نکند بر صورِتان نظر
می نگرد سوی درونِ شما ‌ جانبِ اعمال برونِ شما
یارب ازان وسوسهٔ زشت آه ‌ کز تو به دور افگندم یا اله

گفتار سی ام در ترجمهٔ حدیث ان الجنة حرمت علی الانبیاء کلهم حتی ادخلها وحرمت علی الامم حتی تدخلها امتی

سیّدنا شافعنا مصطفیٰ ‌ نافعنا رافعنا مصطفیٰ
غالیه سا موی دو گیسوی او ‌ صلِّ علیٰ سیّدنا بوی او
عارضِ نورانیِ او شمعِ طور ‌ طرفه که پروانهٔ او گشته نور
هر دو جهان را ز جمالش فروغ ‌ سکه ولائے وے و کُل علم دوغ
داد بشارت به کرم گستری ‌ گفت به عنوانِ شفاعت گری
خلدِ برین بر رسل آمد حرام ‌ تا نکنم محترمش ز احترام
ممتنع آمد به قضائے قدم ‌ تا نه رود امتِ من بر اُمم
گرچه بسے بے سر و برگم عزیز ‌ بس بود اسمش دم مرگم عزیز

گفتار سی و یکم در ترجمهٔ حدیث انی لاعلم آخر اهل النار خروجاً و آخر اهل الجنة دخولاً

رابطهٔ آشتیِ روح و جسم ‌ واسطهٔ خاص مسمّٰی به اسم
قبلهٔ دل کعبهٔ جان مصطفیٰ ‌ پشت و پناه دو جهان مصطفیٰ

علیکم ان تشرکوا بعدی ولکن اخشی علیکم الدنیا ان تنافسوا فیها فتقتتلوا فتهلکوا کما هلک من کان قبلکم

چون شده نزدیک زمانِ وفات — محو دعا شد فرطِ ما عصات
لبکه خبر یافته از انتقال — از سرِ تودیع (پیشتر) پس از هشت سال
کرد شهیدانِ احد را نماز — باز به منبر شد و فرمود راز
گفت منم از پے تان پیش رو — شاهد ایمان شما جو به جو
حوض بود بهر شما وعده گاه — می نگرمش من زهمین جایگاه
داد مرا بذل جهان آفرین — سلکِ مفاتیحِ کنوزِ زمین
بیم از ان نیست که از ره روید — از پس من مشرک و منکر شوید
بیمِ من آن است که از بعدِ من — میل به دنیا بکنید از فتن
معرکه انگیز شوید از قتال — کار به خود تنگ کنید از جدال
تا همه گردید چو پیشینیان — کشته و ضائع شده و بے نشان
مرحمتے بود که آگاه کرد — نورِ یقین شعلهٔ راه کرد
آنچه خبر داد همان شد همه — آنچه نهان بود عیان شد همه

گفتار بست و هشتم در ترجمهٔ حدیث مثل امتی کمثل المطر لا یدری اوله خیر ام آخره

حامد و محمود شفیع الورے — زمزمهٔ وحیِ خفیش درا
پیش روان پس روِ او آمده — انوریان (گفتند) زو به طلو آمده
راه نمایان بدرش جبهه سا — خاک نشینانِ رهش پارسا
گفت که آمد ز قضائے ازل — امتِ من مثل مطر در مثل
هیچ نه دانسته از ان هیچ یک — ز اول و آخر چه بود خوشترک

عالَمِ ارواح ازو مستنیر — عالَمِ اجسام ازو مستجیر

گفت کہ دیدارِ علی طاعت است — عینِ عبادت بہمہ ساعت است

شانِ علی کرد بہ حق منجلی — کرد نشانمند بہ شانِ علی

ہر دو یکے شان شدہ و شانِ او — بلکہ ہم جان شدہ و جانِ او

خاکِ رہِ ہر دو دل و جان عزیز — این قدرم بس بود ایمان عزیز

عرف بوی خوش

گفتار سی و چہارم در ترجمہ حدیث شان النبی صلی اللہ علیہ وسلم یسلک طریقاً فیتبعہ احد الا عرف انہ قد سلکہ من طیب عرفہ

از سرِ ہر رہ کہ گذشتے نبی — وز پسِ او پیر و جوان یا صبی

عرفِ نبی شامہ تر ساختے — سرخوش ازو گشتے و بشناختے

بس کہ ز بویش اثرے یافتے — از گذرِ او خبرے یافتے

بوے خوش او ز مدینہ ہنوز — ہر طرف افروختہ صد عود سوز

چون گل و ریحان ز عرب تا عجم — کردہ معطر بہ نسیمے نسم

میرسد آن را کہ دماغش دہند — بیخودیش دادہ فراغش دہند

سہ صد و سی سال و ہزارش گذشت — نضرۃ جان بخشیِ او کم نگشت

تا بود آفاق بود ہم چنین — باز بیابی بہ بہشتِ برین

گفتار سی و پنجم در ترجمہ حدیث لا یسبّ احدکم الدہر فان اللہ ہو الدہر

شعشعہ افزاے نجومِ فلک — طنطنہ انگیز سماک و سمک

مرکزِ نہ دائرۂ آسمان — دائرہ مرکزِ کروبیان

سرورِ عالم بہ بلند افسری — حامیِ امت بہ شفاعت گری

گفت نشاید کہ یکے از شما — در سقطِ دہر شود مبتلا

گفت کہ می دانمش از ختم کار ... آن کہ پس از جملہ بر آید ز نار
باز در آید بہ بہشت برین ... از ہمہ داخل شدگان پس ترین
ہر کہ بہ دین مایہ بود علم او ... آخر از اول بودش روبرو
وہ کہ تو باشی مُقِر بعضِ علم ... حیف ز ترکِ ادب و ترکِ سِلم
بر حدِ خود باش کہ خود چیستی ... می شناسی کہ مگر کیستی
نے تو پیمبر نہ ولی بودۂ ... وای این خامہ کہ فرسودۂ
رفت بہ تاراجِ تو ضبطِ عزیز ... علمِ تو شد باعثِ خبطِ عزیز
علم اگر نفع نہ بخشد چہ سود ... علم بلیس از ہمہ افزون نبود

گفتارسی و دوم در ترجمۂ حدیث بعث رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم لاربعین سنۃ فمکث بمکۃ ثلث عشرۃ سنۃ یوحی الیہ ثم امر بالہجرۃ فہاجر عشر سنین و مات و ہو ابن ثلث و ستین سنۃ

کرد روایت بنِ عباسِ پاک ... خواجۂ ما نورِ سمک تا سماک
چون بہ چہل سال رسید از سنین ... حامل وحی آمدہ روح الامین
سیزدہ سال از پس آن ماند باز ... مکہ ز نورش بہ حضورِ نماز
وحی ہمی آمدش از کردگار ... بُنیۂ ملت شد ازو استوار
باز سوے طیبہ ہجرت گزید ... حکمِ خدا شد بہ مدینہ رسید
از پسِ دہ سال خدا ایش بخواند ... حیف برفت و بمدینہ نماند
پس بہ ثبوت آمدہ بے اختلال ... عمرِ شریفش ہمہ شصت و سہ سال
بود نجی ہم عددش عمرِ او ... منجلی از پیکرِ او نورِ ہو

گفتارسی و سیوم در ترجمۂ حدیث النظر الی وجہ علی عبادۃ

خواجۂ کونین کہ کونین ازوست ... غیر ازو آمدہ وعین ازوست

گفتارِ سی و هشتم در ترجمهٔ حدیث ای الخلق اعجب الیکم ایمانا قالوا الملائکة قال و ما لهم لا یومنون والوحی ینزل علیهم قالوا فنحن قال و ما لکم لا تومنون و انا بین اظهرکم قال فقال رسول اللّٰه صلی اللّٰه علیه وسلم ان اعجب الخلق الیّ ایمانا القوم یکونون من بعدی یجدون صحفا فیها کتاب یومنون بما فیها

نورِ الهی و چراغِ حرم | صحنِ حریمش همه باغِ ارم
سنگِ درش سجده گهِ عرشیان | خاکِ رهش غازهٔ ما فرشیان
شاهدِ یکتا به جمالِ جمیل | شیفتهٔ حسنِ رخش جبرئیل
گفت به اصحاب که نزدِ شما | کیست مباهی به کمالِ هدیٰ
آن که شگفت آورد ایمانِ او | آن که عجب تر بود اذعانِ او
جمعی از اصحابِ فراست نشان | لب بگشادند که کرّوبیان
گفت که سکّانِ فلک از ملک | چیست که در معرفت ارزند شک
عالمِ انوار همه در نظر | از جبروتِ فلکی دیده ور
باز بگفتند که جمعِ رسل | محرمِ اسرار و مقدم ز کل
گفت چه مانع بود از بهرِ شان | یافته از وحیِ الهی نشان
مهبطِ املاکِ سماوی شده | مهتدی و هادی و حاوی شده
باز بگفتند که از اهتدا | بیشتر است از همه ایمانِ ما
گفت شما را چه مزاحم بود | چیست که حاجب ز مراحم شود
من به شما هستم و نبود عجب | میلِ شما سوی من و کسبِ ادب
پس نگشادند صحابه زبان | هیچ نگفتند به تاویلِ آن
غنچه بسخن آمد و فرمود باز | کرد به رحمت متنبه ز راز
گفت گروهی که پس از من بوند | چند صحف یافته مومن شوند

دهر آله است جز الله نیست	غیر خدا را به جهان راه نیست
یعنی از آثار و ز اطوار دهر	میکند الله عیان لطف و قهر
هر صفتی مظهر ذات ویست	مرجع دشنام صفات ویست

گفتار سی و ششم در ترجمهٔ حدیث لا یدخل الجنة قتات

شمع شبستان قدم مصطفی	خانه بر انداز عدم مصطفی
شاهد جلباب پیام آوری	در دو جهان فرد بنام آوری
صورت رحمت به جمال منیر	آئینه آرای سمیع بصیر
گفت سخن چین نه رود در بهشت	حیف که قتات نکوئی بهشت
هر که رساند سخن این بآن	مفسده پیدا کند اندر میان
راه نیابد سوی دار السلام	شومی فعلش نه رساند به کام

گفتار سی و هفتم در ترجمهٔ حدیث تجدون شر الناس یوم القیمة ذو الوجهین الذی یاتی هولاء بوجه و هولاء بوجه

فخر دو گیتی شرف کائنات	بارقهٔ لامعهٔ نور ذات
پاک تر از انچه ستایش کنی	برتر از هر چه نیایش کنی
خواجهٔ ما حضرت ختم الرسل	شافع کل حامی کل عقل کل
گفت که باشد نگونسار تر	روز جزا از همه کس خوار تر
آنکه دو رو دلی کند اختیار	عزم به یک سو نکند استوار
شیوه کند با دو گروه آشتی	پیش نماید به شکوه آشتی
از پی خوش داشتن هر فریق	حق بگذارد به خلاف طریق
لابه گری با به عمل آورد	آش بمالد به ریا دل برد

در دو جهان از غضبش الامان	بغض به تجنیس بود قلب آن
یارب ازین بغض امان ده مرا	عافیتی در دو جهان ده مرا
حُبِّ خود و حُبِّ نبیِّ حبیب	مرحمتم کن به کرم یا مجیب
خاتمهٔ من به محبت بکن	زاریِ من بنگر و رحمت بکن
گرچه ندارم سر و برگی رشید	چون تو کریمی ز تو دارم امید
دعوتِ من کن ز عنایت قبول	حقِّ رسول و حقِّ آلِ رسول

گفتار چهلم در ترجمهٔ حدیث الخلق عیال الله و حدیث ان الله یحب الرفق فی الامر کله

مرتبه افزای کهین پایگان	نزلِ مساکین و فرومایگان
چاره گرِ عاصیان مصطفی	دردرسِ آدمیان تا جزا
با همه کونین بیک سو زده	بی همه بر عرش برین بوز ده
یاور و یاریگرِ بی یاوران	داورِ تام آور کل داوران
شانِ رفعنا لک ذکرک ازو	هستیِ کونین بلاشک ازو
گفت که الخلق عیال الله از	پرورشِ خاصِ معزِّ اعز
نیز فرو گفت به تعلیم ما	رفق بهر کار پسندد خدا
غور کن از فکر و تدبّر عزیز	نکته رسی کن به تفکّر عزیز
گر تو گراینده به نرمی شوی	مجتنب از شیوهٔ گرمی شوی
ترک خصومت به عیالش کنی	مهر و مدارا به عیالش کنی
بندهٔ مخلص شوی و از خلوص	موردِ افضال شوی بالخصوص

هان به کسی کینهٔ باطل مورز
پیرویِ حق کن و بر خود بلرز

نزدِ من آن فرقہ عجب تر بود | مهتدی از عالمِ دیگر بود

این همه از بهرِ تسلّیِ ماست | مخبرِ لطفش به تعلّیِ ماست

چون به رهش گام زنان تیم | از کرمش داخلِ قربِ ویئیم

جان و دلِ ما به فدایش عزیز | دیده منور به لقایش عزیز

گفتار سی و نهم در ترجمۂ حدیث ان اللہ اذا احب عبدا دعا جبرئیل فقال انی احب فلانا فاحبہ قال فیحبہ جبرئیل ثم ینادی فی السماء فیقول ان اللہ یحب فلانا فاحبوہ فیحبہ اہل السماء ثم یوضع لہ القبول فی الارض و اذا ابغض عبدا دعا جبرئیل فیقول انی ابغضہ قال فیبغضہ جبرئیل ثم ینادی فی اہل السماء ان اللہ یبغض فلانا فابغضوہ ثم یوضع لہ البغضاء فی الارض

پردگیِ خلوتِ یوحیٰ الیٰ | شاہدِ مشهودِ لیطوفن علی

خانۂ او کعبۂ ربِ جلیل | حاجبِ بابِ حرمش جبرئیل

پس بلفظِ صفتِ ذاتِ او | ینصرک اللہ ز آیاتِ او

گفت که چون دوست بدارد خدا | هیچ یکے را ز عباد از ولا

جانبِ جبریل ندا مے کند | آگهش از سرِّ ولا مے کند

میدہد از حبِّ خود او را خبر | این که مرا هست بسویش نظر

میکندش حکم تو هم دوستدار | پس شود او نیز چو او دوستدار

باز بر افلاک منادی کند | با خبر از پاک نهادی کند

حکم رساند که فلان بنده را | دوست بدارید به حکمِ خدا

پس بزمین در دلِ اهلِ زمین | او فتد ایجاب ز چرخ برین

واقعۂ بغض هم اے اجنبی | هیچو حب آمد به حدیثِ نبی

هر دو بیک طرز بیان کن قیاس | کاوردہ اندر دلِ نادان هراس

چون شده این عزم بدل استوار	کرد خیال دگرم هم نگار
تنگدلی داد مرا وحشتے	مضطربم کرد دگر حالتے
کز اثرِ تربیتِ لاحقه	مندرس آمد صحفِ سابقه
جمله کتب گشته چو تقویم پار	یاوه ز هر خانهٔ و از هر دیار
کیست خریدارِ فنِ فارسی	کیست که سنجد سخنِ فارسی
دیده ورے نکته شناسے نماند	زمزمه سنجے به جواسے نماند
از همه خالی شده اقلیمِ هند	منقلب آمد همه تعلیمِ هند
هیچ کسے نیست وگر هست کس	بر روشِ فلسفیان هست و بس
هر که درین عهد به شایستگی ست	بهره ور از درس به بایستگی ست
هست بوسوس به همان وسوسه	تربیت آموزِ همان مدرسه
آنچه نگاریده درین جزوهاست	مذهبِ هر یک ز بیانم جداست
مقصدِ ابرار بود این کتاب	فلسفیان را چه اثر زین خطاب
پس چه نتیجه که بسوزم دماغ	چون نتوانم که رسانم بلاغ
بے خبر و کور و کراند این همه	بے هنر از شور و شراند این همه
طالبِ دنیا و ز عقبےٰ نفور	از ره اخلاص و عمل دور دور
در هوس سیم و زر اندوختن	غافل از ایمان بجهان سوختن
لاجرم از فکر بیکسو زدم	نعرهٔ مستانهٔ یاهو زدم
مقصدِ ابرار به پایان رسید	ختم شد این نامه چو فرمان رسید
کار به تقدیرِ ازل می شود	خواستهٔ بنده بدل می شود
در دلِ کس میل درایت کند	مختصرے نیز کفایت کند
بس بود از بهر عمل یک حدیث	همتِ مردانه بده یا مغیث

گفتار چهل و یکم در اثبات این معنی که همدردی هر قوم زیاده تر از همدردی اسلام نیست همدردی هر فرقه از تخصیص خالی نیست و همدردی اسلام به تعمیم است

گفت خداوند جهان آفرین	در حقِ محبوب رسولِ امین
تو زپی عالمیان رحمتی	از همه کس دافعِ هر زحمتی
جمله فرق داخلِ این رحمت اند	مثبتش آیات و احادیث چند
مذهب اسلام که بیشک حق است	منشاء همدردی کل مطلق است
شیوهٔ همدردی هر ملتی	نیست چو اسلام بدین رحمتی
رحمتِ هر فرقه پی عام نیست	عام چو همدردی اسلام نیست
مختصری آمده اندر کلام	بس بود این مایه به تحقیق تام

خاتمهٔ کتاب در لب لباب و خلاصه ما فی الباب

چون به شروع آمده این مثنوی	پس روِ خسرو شدم از پیروی
سالمتش نظم به آهستگی	تا کنمش ختم به دلبستگی
خواسته بودم که به حکمِ شمار	جملهٔ ابیات بود سه هزار
کم نه نمایم عددِ بیتها	ور شود افزون فهو المدعا
مقصد و مطلع نه بود بیش و کم	تابع و متبوع قدم بر قدم
چون مترتب شده اجزای چند	دورِ فلک کرده مرا دردمند
از تب غبی به فغان آمدم	وز اثرِ ضعف به جان آمدم
لاغر و کاهیده و ویرانه سر	در سرم افتاد خیالِ دگر
عزم چنان شد که تمامش کنم	خاتمه را حسنِ ختامش کنم

ز احمدِ مختار طلب کن مدد	تا بپذیرد بہ عنایت احد
پاک درودے ز خدا بر نبی	بر وے و آلِ وے و بر ہر نبی
بر ہمہ اصحاب و ہمہ امتش	مغفرت و مرحمت و رحمتش

خاتمہ بالخیر بنام خدا
صل علے صل علے مرحبا

تمام شد کتاب مقصد الابرار

تقریظ از جانب عزیز شاہ خادم صاحب مختشاہ عزیز الحق رئیس و پیرزادہ قصبہ صفی پور شریف و خلیفہ حضرت مرشدی و مولائی شاہ محمد عزیز اللہ صاحب طال حیاتہ و دام برکاتہ

اللھم صل علی سیدنا محمد النبی الامی وعلی الہ واصحابہ وسلم

ہزارون احسان اور لاکھون شکر یا مالک الملک لا شریک لہ کے جناب مین جس نے انسان کو اشرف المخلوقات فرماکر اپنی صفات جمالیہ و جلالیہ کا مظہر بنایا۔ اور کائنات کو اپنی قدرت کاملہ اور شیونات ذاتیہ کا آئینہ قرار دیا۔ اور اپنے دیکھنے و دکھانے کے شوق مین جناب احمد مجتبیٰ محمد مصطفیٰ صلی اللہ علیہ وسلم کو اس عالم مین بھیج کر ان اللہ خلق آدم علے صورتہ ارشاد فرمایا۔ اور حضور ہی کی زبان مبارک معجز بیان سے وہ باتین خواص و عوام کو پہونچائین جو عارف اور معروف کی معرفت اور حقیقت دریافت کرنے کا کامل ذریعہ ہوئین۔ پس ہر شخص نے اپنی قابلیت اور استعداد کے موافق اُن معجز نما باتون سے جو موسوم بہ حدیث نبوی صلی اللہ علیہ وسلم ہین سبق لیا اور فائدہ اُٹھایا چنانچہ اُن مین سے چالیس حدیثون کا ترجمہ جو زبان فارسی مین منظوم ہے اور مقصد الابرار اس کا نام ہے۔ پیش نظر ناظرین والا تمکین ہوتا ہے۔ جس کو حضرت مرشدی و مولائی حضرت

کم نہ بود این قدر از زیرکی — خذ الفاً قل الفاً اے زکی
نظمِ عزیز است از و یادگار — گر ببیندی ز دعا یاد دار

مناجات

چارہ گرا درد رسا داورا — بندہ نواز او کرم گسترا
مقتدرا کردیم از نیست ہست — دادیم آزوقہ ز بالا و پست
ہوش حفیظ و دیم از چشم و گوش — راہ نمودیم بہ صد گونہ ہوش
ہر چہ بمن ہست ز احسانِ تست — زندگیِ جسم من از جانِ تست
توبہ اگر می کنم از ہر گناہ — آن ہم از انعام تو ہست ای الٰہ
عذر و پشیمانی و ہر انچہ ہست — جملہ ز توفیق تو ام داد دست
بندۂ پیرانہ سرم اے کریم — فاغفر لی انت غفور الرحیم
خستگی و موے سپیدم نگر — رحمتے اے داور پیروز گر
خستہ درونے بہ چنین بارگاہ — برہنہ سر برہنہ پا بس تباہ
ہر گنہ از حد گذرانیدۂ — عمر بپایان برسانیدہ
پیش تو با نالہ و آہ آمدہ — غمزدہ با روے سیاہ آمدہ
جز تو کسے نیست کسِ بیکسان — عفو کن و از غضبش وارہان
ہر کہ بدرگاہِ تو زنہار خواست — رحمتِ تو ہر کجا او کرد راست
سیدِ ما ملجا و ماوے ما — جز درِ تو نیست درے جاے ما
بہرہ گرت نیست ز طاعت عزیز — ختم دعا کن بہ شفاعت عزیز
رحم کند حق بحق مصطفٰے — شافعِ ما اوست بروز جزا
حامیِ ما نیست جز او دیگرے — در دو جہان یاور و یار دگرے

شاہ محمد عزیز اللہ عرف منشی ولایت علیخان صاحب طال اللہ حیاتہ و دام فیوضہ و برکاتہ، خلیفۂ حضرت مرشدنا و مقتدانا واقف اسرار سرمدی کاشف راز احمدی حضرت شاہ محمد خادم صفی محمدی قدس اللہ سرہ نے حضرت نظامی و حضرت امیر خسرو علیہ الرحمہ کی مثنویون کی بحر مین نظم فرمایا ہی۔ اور انھین کی تضمین کے موافق بسم اللہ الرحمن الرحیم سے شروع کیا ہی اور عقائد باطلۂ فلسفیانہ اور ادعاے آزادی کی تردید دلائل عقلی سے جس خوبی اور عمدگی سے فرمائی ہی قابل دید ہی۔ اور آخر کتاب مین لفظ ہمدردی کو جو آجکل زبان زد ہر خاص و عام ہی حضرت ممدوح نے اسلام کے واسطے نہایت خوبی سے مخصوص فرما کے مناجات پر کتاب کو ختم کیا ہی۔ بیان کی شستگی اور زبان کی روانی حضرت ممدوح دام فیوضہ کی قابلیت کے اثبات کو اہل دل اور اہل نظر کے لیے کافی ہی

اللہ تعالی اپنے کرم سے اور جناب رسول مقبول صلے اللہ علیہ وسلم کے طفیل سے حضرت مصنف دام برکاتہ کو سند فقر یہ جو الفقر فخری کی مصداق ہی قائم و دائم رکھے اور فیوض و برکات سے عالم کو معمور فرمائے۔ برادرم منشی لطف حسین صاحب خلف شاہ اسرار صفی عرف مولا بخش صاحب مرحوم و مغفور رئیس موضع موسر ضلع بارہ بنکی کو جنھون نے اس مثنوی کو طبع کرایا ہی اپنے کرم سے اجر جزیل عطا فرمائے۔

الحمد للہ کہ کتاب مقصد الابرار
در مطبع عمدۃ المطابع لکھنؤ جلباب
طبع در برکشید و دیدہ و دل
مشتاقان را سرمایۂ نور
بہرور گردید